

СПИСАНИЕ ЗА БЪЛГАРИТЕ В ЧЕХИЯ

Българи

БРОЙ 5 | 2023

ЦЕНА – 30 Kč

Бианка Белова: Животът ми е щастливо пътуване

Дни на българската култура в Прага

Асоциални мрежи

Интервю с изкуствен интелект

Таня Капинчева разказва истинската история за Ивайло

Чешкият поет и преводач Петър Борковец

Сдружение „Възраждане“
Среща с писателката Бианка Белова
20 ноември 2023 г., Дом на националните малцинства

Българско неделно училище „Възраждане“

Прием на деца за предучилищна група и на ученици
Контакти: balgari@atlas.cz, 777 196 322

Адрес: Дом на националните общности, ул. „Воцелова“ 602/3, 120 00 Прага 2
Спирка на метро и трамвай: I. P. Pavlova

Скъпи читатели,

В настоящия брой ви срещаме с много интересни личности. Лицето на списанието този път е известната чешка писателка с български корени Бианка Белова, носител на чешки и международни награди. В интервюто на Красимир Проданов тя засяга някои от наболелите теми на нашата съвременност – поляризацията на съвременното общество, грешните мисловни модели, нуждата от любов и подкрепа, ролята на силните семейни и роднински връзки. Сдружение „Възраждане“ организира запомняща се литературна среща с нея и с преводачката ѝ на български Деница Проданова в Дома на националните малцинства.

В разговора си с Красимир Проданов българската писателка и бохемистка Таня Капинчева развенчава мита за „селския цар“ Ивайло, позовавайки се на някои по-нови трактовки за произхода на героичния български цар. Тя разсъждава за значението на уроците на историята и необходимостта да не ги забравяме и да се поучим от тях. Таня Капинчева разказва „Истинската история за Ивайло“ в едноименния си роман.

Трагичната житейска история на д-р Стефан Черкезов също така ни разкрива колко е важно да помним нашите герои, жертвали се, за да спасят другите от сигурна смърт.

Какъв е легендарният и любим на много поколения артист Апостол Карамитев в спомените на съвременниците си научаваме от едноименния филм на Момчил Карамитев и от силно емоционалните послания на Олга Маркова, доктор по изкуствознание. Те два-

мата са автори на книгата „Рицарят на доброто“ за харизматичния Апостол Карамитев.

Две изложби ни отвеждат в света на изкуството – срещаме ви с картините на художника реставратор Стоян Генчев и с трима българи, които с изразните средства на изобразителното изкуство, фотографията и приложното изкуство ни разкриват своето виждане за род и природа. За изпълнения с много перипетии живот на българския дипломат, преводач и писател Стефан Гечев научаваме от документалната изложба „Робувам само на свободата“.

Във висините летим с пилота на военновъздушните сили Николай Калайджиев, който за пореден път е рекордьор, защото е успял да направи 1111 виража без прекъсване и е в Книгата за рекорди на Гинес.

В нашето стресиращо съвременно общество се наблюдава тенденцията за увеличаване на тревожността. Според различни изследователи нарастването ѝ се дължи на заседналият начин на живот, на мобилните устройства, на ковид кризата. Но тревожност могат да предизвикат и социалните мрежи и по-точно техните агресивни консуматори, които ни заливат с враждебни коментари и с често неоснователни нападки. Един от начините да се справим без медикаменти с тревожността, която увеличава риска от хипертонични и депресивни състояния, е да се съсредоточим върху правилното дишане, но и да осъзнаем своята уникалност. Не по-малко важно е да разговаряме с правилните хора.

Приятно четене!

Мария Захариева

Съдържание:

Българската общност 4 - 7

Откриване на учебната година в БНУ „Възраждане“ / За рода и природата – с любов / В живописния свят на Стоян Генчев / Чешка писателка с български корени събра сънародниците ни в Прага

Българо-чешки връзки 8 - 10

Чешкият поет, писател и преводач Петър Борковец / Софийският площад „В. Хавел“ ще събира хора и идеи

Размисли и страсти 11 - 15

България ще стане по-богата, ако има воля за това / Асоциални мрежи

Култура 16 - 27

Незабравимият Апостол Карамитев / Бианка Белова: българското семейство се различава по това, че си помага / „Робувам единствено на свободата“ / Таня Капинчева: Повтаряме едни и същи уроци като народ /

Viva la musica / Пето издание на Международния поетичен фестивал „Софийските метафори“ / Музикалната кутия

Пътешествия 28 - 29

София – есента ѝ отива

Българска следа 30

Пилотът рекордьор Николай Калайджиев

Накратко 31

Годишници 32

Подвигът на д-р Стефан Черкезов

Слънчева храна 33

In memoriam 34

Павел Харапов

На корицата: Бианка Белова. Снимка: Марта Режова, издателство „Хост“
Снимки на стр. 2: Деница Проданова и архив на БНУ „Възраждане“

Откриване на учебната година в БНУ „Възраждане“

Нашите първокласници са щастливи с новите си буквари

Както всяка година, и тази лятото се изниза неусетно и дойде време за един от най-вълнуващите дни за учители, родители и ученици – откриването на новата учебна 2023/2024 г. На 16 септември БНУ „Възраждане“ в град Прага отвори широко вратите си, за да посрещне отново своите ученици и техните родители.

В голямата зала на Дома на националните малцинства на ул. „Воцелова“ най-напред се събраха учениците от първи, втори и трети клас. Първокласниците, разбира се, бяха най-развълнувани от всички. Някои от тях, вече посещавали предучилищната група, дори се осмелиха да рецитират стихотворение, с което да приветстват своите съученици. По-късно най-малките ученици за първи път с трепет разлистиха първите си букварчета, с помощта на които стъпка по стъпка ще навлизат в магичния свят на буквите и думите.

Някои от второкласниците и третокласниците също поздравиха съучениците си и техните родители със стихове на Иван Вазов, Елисавета Багряна и Ран Босилек, посветени на първия учебен ден, на обичта към родната реч и на гордостта да се наричаме българи.

На откриването на учебната година не липсваха и късмети – подобни на коледните, но учебни. „Учебната година ще е песен, а всеки урок – интересен и лесен!“ или пък „Роден за успехи си ти – по всички предмети ще ти върви“ бяха само част от закачили-

вите пожелания, които предизвикаха усмивки и допринесоха за доброто настроение.

С усмивки, радостни срещи със съученици и учители и много весели летни истории започна учебната година и за по-големите ученици – от четвърти до седми клас. Те се вълнуваха да видят отново приятелите си от училището, както и своите преподаватели, да споделят кои красиви кътчета от България и света са открили през лятото, кои книги са прочели и как са прекарвали лятната ваканция.

На откриването на учебната година не липсваха, разбира се, и най-мъничките дечица – тези от подготовителната група, някои от които за първи път прекрачиха прага на училището. През цялата година те ще се пренасят в света на приказките, ще творят и ще се забавляват, но и ще се научат да разпознават буквите, да пишат ченгелчета и чертички, които един ден ще им помогнат да напишат и първите си думи на български език.

В БНУ „Възраждане“ през учебната 2023/2024 година повече от 85 деца ще се учат да четат и пишат на родния си език, ще се запознават със съкровищата на българската и световната литература, ще изучават историята и географията на България. Чакат ни много училищни тържества, интересни срещи и творчески работилници.

На всички учители и ученици желаем здраве, вдъхновение и успехи през новата учебна година!

Уроци по родолюбие

През септември България чества два национални празника – Съединението и обявяването на независимостта си. На тях беше посветена и презентацията на д-р Красимира Мархолева, преподавател по история в БНУ „Възраждане“. На 24.9.2023 г. в голямата зала на Дома на националните малцинства Красимира Мархолева разказа на учениците от пети, шести и седми клас каква важна роля имат датите 6 и 22 септември в историята на нашата родина.

Учениците научиха кои са главните действащи лица при подготовката на Съединението и как протича присъединяването на Източна Румелия към Княжество България през 1885 г. Запознаха се и с основните събития, свързани с последвалата Сръбско-българска война.

Втората част от презентацията на д-р Мархолева беше посветена на 22 септември 1908 г. – деня, в който със специален манифест е обявена независимостта на България, а княз Фердинанд приема титлата „цар на българите“.

Важна част от презентацията беше и богатият снимков материал, който пренесе учениците в първите десетилетия от съществуването на новоосвободена България. Представени бяха и много исторически карти, както и картини, изобразяващи събитията, свързани със Съединението и с обявяването на независимостта. Учениците видяха и снимки на паметника на Съединението в Пловдив, паметника на загиналите в Сръбско-българската война край Сливница и други, както и на църквата „Св. 40 мъченици“ във Велико Търново, в която тържествено е обявена независимостта на българската държава.

В БНУ „Възраждане“ отбелязването на националните празници е от голямо значение, тъй като мисията на училището е не само да огранотява своите ученици, но и да ги учи на родолюбие, да им предава знания за историческото минало на България, да им показва, че могат да бъдат горди със своя произход.

д-р Десислава Вилимовска

За рода и природата – с любов

На 18 септември в изложбената зала на Дома на националните малцинства беше открита изложбата „РОД и приРОДА“, организирана от сдружение „Заедно“. Тя представяше костюми, фотографии и рисунки на трима българи, които живеят и работят в Чехия – Снежанка Александрова, Севдалина Коваржова и Васил Велев.

Карел Кекеши, Севдалина Коваржова, Васил Велев, Мария Селингерова и Снежанка Александрова на откриването на изложбата

Вернисажа откри Мария Селингерова. Тя се спря на основната тема на изложбата, на корена на думата „род“ и на синонимите ѝ, след което представи творците, създали експозицията.

Снежанка Александрова представи свои модели, вдъхновени от българските фолклорни традиции. Снежанка е завършила специалността „Техника и технология на облеклото“ в Югозападния университет „Неофит Рилски“ в Благоевград. Дълги години има свое ателие в Шумен. След като се премества да живее в Чехия, работи 9 години в моден салон за сватбени облекла в Прага, а последните 4 години изработва сценични костюми в ателието на Националния театър в чешката столица.

Идеята за провеждане на изложбата е на Севдалина Коваржова, сподели за списание „Българи“ Снежанка Александрова. Тя е възникнала след провеждането на събора „На мегдана на другата България“, за който Снежанка изработва тракийска носия за талисмана на събора – кулата Елена. За своите модни креации моделиерката черпи вдъхновение от българския фолклор и от природата. Особено силно я привлича вплетената в българските шевици символика и мистика, както и красотата на българските носии, които стимулират творческата ѝ енергия.

Другата участничка в изложбата – Севдалина Коваржова Костадинова – представи свои илюстрации. Сред тях имаше и носии от различни фолклорни области. Художничката живее повече от две десетилетия в Прага и е дългогодишен председател на сдружение „Заедно“. Завършила е Висшия институт за изобразително изкуство „Николай Павлович“ (днес Национална художествена академия), след което специализира в Дрезденската академия за изящни изкуства. Участва в множество изложби, художествени проекти и фестивали в Чехия и в много други държави.

Севдалина Коваржова е създател и главен реализатор на проекта „Камаради“, включващ издаването на мултиезично списание за деца, което самата тя илюстрира. За

„Камаради“ получава европейската награда Label. Призът се присъжда на творчески проекти, които подкрепят езиковото многообразие на ЕС. Севдалина също така илюстрира и книжните публикации, издадени от сдружение „Заедно“.

„Радвам се, че с общи усилия успяхме да направим тази хубава изложба. Аз имам много изложби, но за другите двама автори това е първа изложба и те са вложили в нея не само голям талант и чувство за детайл и красота, но и много емоции и позитивна енергия“, каза С. Коваржова.

Третият участник – Васил Велев – работи като мениджър в ИТ сектора в Чехия, но фотографията е неговото хоби още от детската му възраст. Снимките му „Цветя и насекоми“ разкриват красотата на природата, портретите – индивидуалността на всеки отделен човек. Фотографът отразява различни спортни, фолклорни и други събития, вкл. и участията на българските фолклорни състави в Чехия – „Българи“ и „Пирин“. Градовете за него са прозорец към света и места, които го вдъхновяват основно със своето историческо минало. С фотографиите си Васил Велев иска да допринесе за запазването и съхраняването на българското културно наследство в чужбина. Той сподели, че се опитва не само да заснеме хората, но и да предаде техните емоции, както и емоциите, които предизвиква у нас природата.

Посетителите на изложбата имаха възможност да видят съхранена столетна родопска носия, както и съвременни фолклорни костюми от Шоплука и Тракия.

Музикалната програма включваше кратка хореографска композиция, която беше изпълнена от четири танцьорки от ансамбъл „Българи“, облечени в шопски носии, а музикантът Карел Кекеши ни пренесе със своите композиции на Балканския полуостров и в Тибет.

Мария Захариева

Танцьорки от Ансамбъл „Българи“ зарадваха присъстващите с изпълнението си на български народни танци

Снимки: Мария Захариева

В живописния свят на Стоян Генчев

На 2 ноември в галерията на Дома на националните малцинства в Прага беше открита самостоятелна изложба на художника Стоян Генчев, който повече от половин век живее и твори в чешката столица. Експозицията постави началото на ежегодните Дни на българската култура в Прага, организирани от сдружение „Възраждане“.

Ондржей Хайек и Стоян Генчев на вернисажа на изложбата

Специално за откриването на изложбата от Пелхржимов притигна директорът на музея „Височина“ Ондржей Хайек. Той подчерта, че дълги години познава Стоян Генчев и наблюдава как мислите на художника рефлектират в картините му. „За да бъде човек художник, той трябва да владее занаята си на високо ниво. А майстори в своята област са тези, които могат да разкрият със своето творчество ново измерение. Всичко това може да докаже човек, който е надарен от Бога с нещо повече от останалите. Такъв човек безспорно е Стоян Генчев и за времето, в което го познавам и наблюдавам творчеството му, виждам неговото развитие. В по-ранния етап фигуралните му композиции бяха много по-конкретни. С течение на времето се пренасяме на границата на конкретното и абстрактното. Именно тази граница наричаме изкуство“, каза чешкият историк.

На изложбата бяха експонирани картини от пражкото ателие на художника – пейзажи, фигурални композиции и портрети, рисувани с акварелни и с маслени бои, като преобладаваха малките и средните формати.

Стоян Генчев произхожда от Града на стоте войводи и неслучайно една от основните теми в живописата му са Сливенският Балкан и Сините камъни.

„Със своите пейзажи, които са едновременно абстрактни и конкретни, художникът ще ви помогне да развиете своята собствена фантазия, ще ви накара да премисляте какво точно виждате“, поясни Ондржей Хайек.

Повечето от пейзажите на Стоян Генчев ни пренасят в България и ни привличат с приказната си красота. Съзерцавайки ги, пред нас изплуват типично български къщички, вити мостчета и планински масиви, огрени от мека слънчева светлина. От тях струи спокойствие и вътрешна хармония и те ни разкриват силната връзка на художника с родния край. Някои от пейзажите са като романтични и носталгични видения. В многоцветната палитра на твореца преобладават топлите и меки нюанси. И както много

точно споделя самият той: „рисувам българското, без да правя фолклор“.

Особено възбуждащи са морските пейзажи. Художникът рисува морето на фона на красиви скалисти местности, плод на неговата фантазия. Моретата на Стоян Генчев рядко са буреносни, те сияят в различни светлини и сякаш предизвикват зрителя да потъне в безкрайността на морската шир, огряна от слънцето.

Акварелните композиции заемат особено място в творчеството на художника. Той се отнася с изключителен респект към акварелната техника, защото смята, че рисуването на акварели изисква особено майсторство.

Жената като символ на живота и на красотата е друга основна тема в картините на Стоян Генчев. Той често пресъздава съвършените еротични извивки на голото женско тяло, но неговите голи тела са лишени от бруталност и цинизъм.

Специално внимание заслужават и портретите на художника. „Искам да ви обърна внимание върху една основна картина – това е автопортретът на Стоян. Той е много ценен не защото отразява Стоян така, както някои зрители искат да го видят, а защото чрез него Стоян ви разкрива своето вътрешно „аз“ и това как се вижда самият той“, подчерта Ондржей Хайек. Автопортретът му е лишен от патос и приповдигнатост.

В многоцветната палитра на твореца преобладават топлите и меки нюанси, но някои от платната не са лишени от контрасти и от по-наситени и интензивни багри. В синхрон с философската природа на художника картините му излъчват вътрешната светлина и дълбочина, от която толкова много се нуждаем в днешния забързан и повърхностен свят.

Мария Захариева

Стоян Генчев е роден на 26.09.1944 г. в Сливен. Произхожда от буден възрожденски род. Неговият прадедо е обесен от турците в Одрин по време на Априлското въстание. Стоян завършва гимназиалното си образование в родния си град. В периода 1968 – 1974 г. следва в Академията за изящни изкуства в Прага при проф. Бохуслав Слански и при проф. Раймонд Ондрачек и се дипломира в специалност „Живопис и реставрация“. Реставрира редица престижни обекти в Прага, Кърнов, Ихлава, Острава, Опава, Чешки Крумлов, Пелхржимов и др.; вкл. и стенописи в параклисите на катедралата „Св. Вит“, стенописи и фрески в Страховския манастир в Прага. Член е на Съюза на художниците и на Асоциацията на реставраторите в Чехия. Участва в редица самостоятелни и колективни изложби в Чехия, България, Полша, Германия, Русия, Холандия, Италия. Творби на Стоян Генчев притежават частни и държавни колекции.

Чешка писателка с български корени събра сънародниците ни в Прага

На 20 ноември в Дома на националните малцинства в Прага се проведе литературна вечер с известната чешка писателка с български корени Бианка Белова, организирана от сдружение „Възраждане“, което повече от 20 години развива културна, издателска и образователна дейност в Чехия. Бианка Белова е автор на осем книги, три от които („Езерото“, „Мона“ и „Островът“) са издадени на български език от издателство „Изида“ в превод на Васил Самоковлиев и Деница Проданова. Романът „Езерото“ (2016) е преведен на 24 езика, печели чешката награда *Magnesia Litera* за книга на годината, наградата на ЕС за литература (в английски превод на Алекс Цукер), наградата на ЕБВР за литература. През октомври 2023 г. излезе последната книга на Б. Белова – „Трансфер“.

много от сюжетите и героите в нейните книги са повлияни от българските ѝ корени. Когато пише, за нея от най-голямо значение е историята, която разказва. Писателката сподели, че често не знае какво ще направят героите ѝ дори на следващата страница и преживелиците им се раждат буквално пред очите ѝ.

А сюжетите, които създава, са изтъкани от болка, но и надежда. Въпреки че много от действащите лица са в безнадеждна ситуация, каза авторката, тя винаги им дарява нещо – някаква способност, която ги прави необикновени и им помага да продължат напред в живота.

Животът между две родини за нея обаче никога не е бил проблем – приятелите ѝ са наясно с нейните български корени и дори намират повод за шеги на тази тема, каза Бианка Белова. Често кулисите, пред които се разиграват събитията, напомнят за нещо българско. В един от романите героите ѝ дори пият боза... макар че за чешкия читател тази напитка е на практика неизвестна.

Сърдечна атмосфера, много въпроси и разбира се, чаша българско вино – българите в Прага просто обгърнаха Бианка Белова със своята сърдечност и гостоприемство. Видимо разчувствана, тя раздаде автографи и намери време да поговори с всеки желаещ. „Нашите хора“ – така тя нарече в профила си в социалните мрежи всички, които присъстваха на срещата.

А българските издания на книгите ѝ дотук са три... Първа излезе най-награждаваната „Езерото“, в превод на Васил Самоковлиев. Последваха оценените от критиката и читателите „Мона“ и най-новата – „Островът“. Техен преводач е Деница Проданова.

Бианка Белова направи необикновено литературно четене – на български език и пред българи. Възможността за това тя получи по покана на сдружение „Възраждане“ и неговия председател Мария Захаријева. Едно от най-талантливите съвременни пера на Чехия, Бианка Белова е и сред най-награждаваните писатели в страната. Българска кръв в жилите ѝ тече всъщност откъм бащина страна.

Чешката писателка започна срещата на своя бащин език, българския. И откъсът, който зачете от своята книга „Островът“, също прозвуча на български! Бианка Белова преминаваше спонтанно на чешки в някои от многото емоционални моменти, изпъстрили събирането – и после отново се връщаше към българския под аплодисментите на публиката.

За творческия ѝ път дотук разказа водещият на срещата Красимир Проданов. Плътено до авторката на общо осем книги пък през цялото време беше преводачката на две

от българските издания – „Мона“ и „Островът“ – Деница Проданова. И моментът, в който писателката гостува на българската общност, беше повече от подходящ – преди дни в Прага се състоя чешката премиера на най-новата ѝ книга, „Трансфер“.

Цялата 2023 г. обаче е особено успешна за Бианка Белова. Тя спечели престижната награда на Европейската банка за възстановяване и развитие с английския превод на романа си „Езерото“ – при това в конкуренцията на писатели като Олга Токарчук, Орхан Памук и Георги Господинов. Сред хубавите моменти за Бианка Белова беше и турнето ѝ в България – като част от премиерата на романа „Островът“, тя посети Пловдив и София, а намери време да се отбие и до родния край на баща си, Родопите.

Точно връзката с бащината земя беше сред най-обсъжданите теми на срещата, провела се в Дома на националните малцинства в Прага на 20 ноември. Бианка Белова призна, че

Красимир Проданов

Снимка: Деница Проданова

„Никога не свършвайте деня с допреведен текст“ – казва чешкият поет, писател и преводач Петър Борковец

Петър Борковец (р. 1970) е съвременен чешки поет, прозаик, редактор, преводач и драматург. Работил е като редактор на литературното издание „Souvislosti“ („Отношения“), на вестника и в едноименното издателство „Lidové noviny“ („Народен вестник“) и на „Literární noviny“ („Литературен вестник“).

В момента работи като драматург на литературното кафене „Фра“. От 1990 година досега е издал петнадесет книги. Носител е на наградите „Иржи Ортен“ (2005) за стихосбирката „Пътека“, „Норберт Казер Прайз“ и „Хуберт Бурда Прайз“ (2001) за стихосбирката „Работа на полето“, „Поетик доцентур по литература“ от Дрезден, премия „Томаш Храх“ за превод на „Орестия“, годишна награда на Литературния фонд за цикъл от четения в кафене „Фра“ (2009), наградата „Федригони Кард котюр“ (2017) за книгата „За какво мечтаят“. Има десет издадени книги и на немски език. Разказът „Колибри в Бризи-гела“ излиза за първи път в оригинал в книгата с разкази „Lido di Dante“ (2017). През 2023 г. неговите стихотворения излизат в антология на съвременната чешка поезия „Гласове от сърцето на Европа“ (изд. „Мега Принт БГ ЕООД“) на български език.

Поетът участва в литературна вечер в Пловдив в клуб „Петното на Роршах“

Пишете кратки лирични разкази и поезия. Защо избрахте точно тези жанрове? Планирате ли да напишете и роман?

Ако пишех романи, щяхте ли да питате дали планирам да пиша кратка лиризирана проза и поезия? Не се занимавам особено с планиране на жанровете. Дори не си водя списък на жанровете, в които пиша. Наблюдавам как текстът ми нараства с писането и се опитвам да бъде отворен към различни възможности и същевременно да не се загубя в процеса.

Имате издадени няколко стихосбирки за деца: „За какво мечтаят“ (изд. „Бежилишка“, 2016), „Всяко нещо има нещо общо с щастието“ (изд. „Бежилишка“,

2019), „Синьо агаве“ (изд. „Баобаб“, 2022). Това са много успешни книги, но различни от това, което сме свикнали да четем в този жанр. В тях „не се пести абсурдността“ и се придават чудеса и на предметите. Какви качества би трябвало според Вас да има поезията за деца и какво Ви вдъхновяваше да пишете в този жанр?

Поезията за деца трябва да бъде буйна, несресана и пълна с неочаквани неща. Всяко формално правило би трябвало да бъде бързо премахнато и пренебрегнато. Би трябвало тези стихотворения да говорят за това, което досега не се е говорило в поезията за деца и винаги е било валидно за нея – сега перифразирам думите на някого (не знам точно на

кого – или на поетесата Мариан Мур, или на музикантката Мередит Монк) – „оригиналността и непорядъкът са страничен продукт на честността“. Вдъхновява ме каквото и да е, както обикновено се случва. Често се връщам към собственото си детство, което също не е нещо необикновено.

Вие сте автор и на стихосбирката „Любовни стихотворения“ (изд. „Фра“, 2012), която е преиздадена и под заглавието Wernisch (изд. „Фра“, 2015). Според Олга Стехликова това е „поезия със сложна символика“, „чувствена и иронично-болезнена поезия“. Това е любовна поезия, която трябва да четем отговорно. Чешките поети са били винаги известни с любовната си лирика, но естетиката на писане на този тип поезия през последните десетилетия се промени. С какво се отличава поетиката на съвременната любовна лирика и какво е бъдещето ѝ според Вас?

Този въпрос не бих се осмелил да го коментирам, нито да предвиждам бъдещето на любовната лирика. Аз написах стихосбирка с любовни съобщения, които си изпращат влюбени хора от всякакъв тип и в различни комбинации, които изпращат мъртвите на живите и обратно, животни на хора, хора на животни, поети от миналия век на съвременни автори, неодушевени предмети на одушевени и т.н. В книгата изредих много и различни езици и тя можеше да се нарече „100 любовни стихотворения от 100 поети“. И въпреки че до известна степен тя може да изглежда като

любовна антипоезия, доверието, обичането, грижите, копнежът, страстта, раздялата и т.н. са описани в нея по сериозен и отговорен начин.

В литературно кафене „Фра“ в Прага представяте всяка седмица в сряда млади автори и познавате много добре съвременната чешка поезия. Какво мотивира издателите да избират издаването на поетични книги на съвременни чешки автори? Кои са издателствата в Чехия, специализирани преди всичко върху издаването на поезия?

По мое мнение ситуацията е отлична, излизат много и различни стихосбирки в разнообразни стилове на писане и няма талантиви поети, които да не преминат ситото. Не може да бъде пренебрегнат и читателският интерес към съвременната чешка поезия, и самите поети са доста активни и забележими на литературната сцена. Издателствата, в които излизат стихосбирки на съвременни поети и които отделят необходимото издателско внимание след това на изданията си, въобще не са малко: „Триада“, „Революция“, „Малверн“, „Фра“, „Дибук“, „Одеон“, „Хост“, „Виридита“ и др.

Вие сте същевременно и преводач, и съ-преводач на редица книги с художествена литература на автори като Ходасевич, Набоков, Рейн, Есхил, Софокъл, Еврипид. Какво обичате да превеждате, как избирате произведения и автори за превод? Помага ли Ви по някакъв начин художественият превод при писането на Вашите произведения?

Преводът на руска поезия от 20-ти век и преводът на антични драми ми донесе най-силните преживявания в живота ми. От една страна, преживяванията на читател, когато се опитвах да разбера текста наистина „в дълбочина“, да открия различните възможности за прочит, да прочета възможно най-много текстове, които вече са написани за съответното превеждано произведение. И от друга страна, преживяванията на преводача, който търси еквивалент на това, което е прочел, в родния си език, което е безкраен процес, доста трудна работа, когато търсите хиляди детайли наведнъж, при което се научавате на доста нови неща. Например

Петър Борковец изнася лекция на студенти от Софийския университет

и това никога да не свършвате деня с допреведен текст, винаги трябва да има нещо започнато, но недопреведено, тъй като тогава имате желание на другия ден отново да седнете и работите върху текста, много по-лесно е. Това е подходящо и когато пишете свое произведение.

Преподавали сте в Академията „Йозеф Шкворецки“. Какви са впечатленията Ви от днешните студенти? Какво е важно при преподаването на литература, за да се провокира интерес у студентите?

Важно е да не подготвяш всичко предварително и да го формулираш, да не преподаваш от позицията на този, който по някакъв начин вече се е доказал в литературното пространство. Да нямаш предварително подготвен запас от цитати. Да се отдадеш на студентите, да пишеш с тях, да разсъждаваш пред тях. Не знам нищо по-добро от човек на 20 години, който иска нещо да научи и да каже нещо, на което държи.

През май месец тази година бяхте и в България, по покана на Чешки център – София. Имате литературна лекция и дискусия със студенти от Софийския университет „Св. Климент Охридски“ и в Пловдивския университет „Паисий Хилендарски“, но и литературна вечер в Пловдив в рамките на международния фестивал „Плов-

див чете“. Един от авторите сте в антологията на съвременния чешки разказ „При чехите“ (изд. „Жанет-45, 2022) и антологията на съвременната чешка поезия „Гласове от сърцето на Европа“ (изд. „Мега Принт“, 2023). Как Ви посрещна българската публика, какви са впечатленията Ви?

Студентите от Софийския и Пловдивския университет слушаха лекцията ми за литературния превод с голямо внимание, много ми хареса при тях. В Пловдив с радост четох свои произведения в литературен клуб „Петното на Роршах“, чувствах се, че пространството е известно и има своята публика. Благодаря!

Кои са Вашите любими автори, към които се връщате отново и отново и ги препрочитате?

Йосиф Бродски, Елизабет Бишоп.

Какви са Вашите бъдещи творчески планове?

С мой колега, специалист по гръцки език и литература, започваме през септември да превеждаме „Медея“ на Еврипид. Трагедия, която за разлика от „Вакханки“, която превеждахме предната и по-предната година, не е заложена на хорони реплики, но на прекрасно издържани драматично и поетично диалози и монолози.

Въпросите зададе:
Димана Иванова

Софийският площад „Вацлав Хавел“ ще събира хора и идеи

Обновеното пространство си поставя за цел да ражда събития, но също така да радва и да създава общност – нещо толкова важно в момента и за София, пък и за самата България. Неголям като площ, той събира много енергия, както си пролича и на официалното откриване след ремонта.

Новият софийски площад

Така се създава знаково пространство

За първи път идеята възниква през 2016 г. в главите на съмишленици, обединени в Софийски дискуссионен форум. Организацията по правило предлага чрез събития и срещи възможности за нов поглед към живота на столицата. В случая тяхната инициатива среща подкрепа от страна на Чешкото посолство в България, което се оказва изключително важно. Така четири години по-късно Столичният общински съвет гласува решението си да нарече триъгълника между улиците „Шипка“, „Асен Златаров“ и входа на Националната военна академия именно на името на чешкия интелектуалец и политик.

След това започва и период на реконструкция, като е привлечен Курт Гебауер, който сътворява характерното и добре познато в Прага сърце в памет на Хавел. В помощ на идеята

е учредена и инициатива #СЪРЦЕТО-ПЪТУВА. „Искаме нещата да се случат така, че това място да стане пресечна, емоционална точка на поколението на прехода и идващите млади хора“, казва тогава инж. Петър Стойнов, който е и председател на Софийския дискуссионен форум.

Преоткриване на площада

Така се стигна до толкова важното откриване на реконструираното пространство в началото на тазгодишното лято. От безименно място, на което просто се събираха няколко улици, бавно, но с много любов се роди площад. Трайчо Трайков, кмет на район „Средец“, на чиято територия се намира пространството, припомня пред медиите колко бюрократични и административни стъпки трябва да се извървят, за да се стигне до финала – доклади, съгласувания, обсъждания, поръчки... Решават се още детайли като настилка и достъпност или пък осветление и пейки...

И ето че в една приятна юнска вечер съмишленици, приятели и съседи видяха с очите си какво може да роди гражданската енергия. Празнично откритият площад предложи веднага и първо заслужаващо си събитие... Под ясена в центъра на пространството актьорите Стефан Стоянов и Красен Ханджиев пресъздадоха част

Петър Стойнов от Софийския дискуссионен форум

от пиесата на Вацлав Хавел „Аудиенция“. Добави се музика, вино и много хубави думи, които само затвърдиха усещането, че този площад е празник и за самата София.

Идеите се отпечатват в града

Винаги е така – архитектурните решения следват мисълта на хората. Точно площад „Вацлав Хавел“ е създаден заради възможността да видим свободата си. След нея идва ред на другата толкова важна според самия Хавел всеобща наша потребност – любовта. Тя също ще оживее на площада под формата на знаковото сърце. Това е и следващата задача, която си поставя Софийският дискуссионен форум. И призовава всичките си приятели, всички свободомислещи хора да станат част и от тази идея.

Иначе проектът за площада е на арх. Юлия Величкова. Скулптурата сърце ще е на споменатия вече Курт Гебауер. Със съчастието на всички, които като първия чешки президент все още смятат, че истината и любовта неминуемо надделяват над лъжата и омразата.

Идеите и пиесите на Хавел оживяха на новия площад

България ще стане по-богата, ако има воля за това

Интервю с изкуствен интелект

Попитаме изкуствения интелект какво мисли за България

Лавината от новини, свързани с формите на изкуствен интелект в интернет, донесе и такава идея... Защо пък да не си поговорим с него за нашата *България*?

Разбира се, един такъв разговор крие подводни камъни – евентуални неточности или прекалено енциклопедично представяне на лица и събития. Но въпреки това е интересно...

В наш виртуален събеседник сега се превръща Бинг

Чатботът е разработван от компанията „Майкрософт“ още от 2016 г. За сравнение, работата по прочутия ChatGPT започва едва година по-късно. Интересното е, че Бинг например може да прекъсне комуникацията, ако се отнасяте с него невежливо, с други думи, ако нараните „чувствата“ му.

Връзката с Бинг се осъществява мигновено

В отговор на вежливия поздрав на тъмносиния екран се появяват премигващи точки... след няколко секунди изкуственият интелект е на линия. Молим го да си поговорим за България, а той се съгласява без колебание... „Разбира се, че можете да ми задавате всякакви въпроси за българите и за България. Аз съм на разположение да ви предоставя интересна и полезна информация“,

изписва се на монитора. Тогава да започваме!

Бинг, с какво свързваш най-вече българите и България?

Българите са народ, който живее в Югоизточна Европа, главно в Република България, но също и в съседните страни и по света. Българите говорят български език, който е част от южнославянската група на индоевропейското езиково семейство. Българите имат богата история, култура и традиции, които са били повлияни от различни цивилизации и народи през вековете.

България е държава, разположена в Югоизточна Европа, на Балканския полуостров. България граничи с Румъния на север, Сърбия и Северна Македония на запад, Гърция и Турция на юг и Черно море на изток. България е членка на Европейския съюз, НАТО и ООН. Столицата и най-големият град на България е София. България има разнообразен релеф, климат и природни ресурси. България е известна със своите красиви планини, плажове, розови долини, минерални извори и културни паметници.

Кои са според теб качествата, които отличават българите от другите европейски народи?

Това е много интересен въпрос, който няма еднозначен отговор. Българите са уникален народ, който има свои собствени особености и качества, които ги отличават от другите европейски народи. Някои от тези качества са:

- Българите са горди със своята история и наследство, които са богати и разнообразни. България е една от най-старите държави в Европа, основана през 7-ми век. Българите са наследници на древните траки, прабългари, славяни и други народи, които са оставили своя отпечатък върху културата, езика и традициите на България. Българите са дали на света кирилицата, втората най-широко използвана азбука и шестата най-използвана писменост в света.

- Българите са гостоприемни и дружелюбни хора, които обичат да споделят своята храна, напитки и разговори с приятели и чужденци. Българите имат много обичаи и ритуали, свързани с гостоприемството, като например да посрещнат гостите с хляб и сол, да им предложат ракия или боза, да им сервират традиционни български ястия като баница, шопска салата, кебапче, тиквеник и други. Българите обичат да празнуват различни празници и събития заедно с роднини и приятели.

- Българите са творчески и иновативни хора, които имат много постижения в различни области на изкуството, науката, спорта и бизнеса. Българите са дали на света известни оперни певци (Николай Гяуров, Борис Христов, Райна Кабаиванска, Гена Димитрова, Анна Томова-Синтова, Веселина Кацарова), пианисти (Алексис Вайсенберг), художници (Христо Явашев, Жул Паскин, Владимир Димитров – Майстора) и други таланти личности. Българите са изобретили много неща, като например компютъра (Джон Атанасов), камери за космически мисии (Петко Динев) и други. Българите се отличават и в спорта, като например в художествената гимнастика (Мария Гилова, Нешка Робева), футбола (Христо Стоичков), тениса (Григор Димитров) и други.

Това са само някои от качествата, които според мен отличават българите от другите европейски народи. Разбира се, българите са разнообразен и многолик народ, който има своите силни и слаби страни, своите достойнства и недостатъци, своите радости и тъги. Българите са хора, които знаят как да живеят, да се борят, да обичат и да мечтаят.

Много се сприяга това, че България е най-бедната страна от Европейския съюз. Какъв е според теб изходът от това?

Това е много сложен и сериозен въпрос, който няма лесен отговор. Бедността и социалното изключване са свързани с много фактори, като например ниски доходи, безработица, ниско образование, дискриминация, корупция, слаба институционална ефективност и други. За да се измъкне от тази ситуация, България трябва да приложи комплексен и последователен набор от политики и мерки, които да подобрят жизнения стандарт и благосъстоянието на населението.

Някои от възможните изходи от бедността са:

- повишаване на минималната работна заплата и пенсиите, за да се гарантира достатъчен доход за осигуряване на основните нужди на хората;
- стимулиране на заетостта и предприемачеството, особено сред младите хора, жените и уязвимите групи;

- подобряване на качеството и достъпността на образованието, здравеопазването и социалните услуги;
- борба с корупцията, незаконното забогатяване и измамите, които подкопават доверието в държавата и правосъдието;
- използване на европейските фондове и програми за финансиране на стратегически проекти за модернизация на инфраструктурата, енергетиката, околната среда, иновациите и други;
- развитие на гражданското общество и укрепване на демократичните институции и ценности.

Това са само някои от предложените, които могат да помогнат за преодоляване на бедността в България. Разбира се, това изисква политическа воля, социален диалог, обществена подкрепа и международно сътрудничество.

Ако погледнем към тази 2023 година, с какво според теб ще я запомнят българите?

Това е труден въпрос, защото 2023 година е все още в развитие (*говорим си с Бинг едва в началото на октомври*, б. а.) и не можем да предвидим всичко, което ще се случи. Но аз мога да споделя някои от събитията, които според мен ще бъдат значими за българите през тази година:

- През януари беше проведен традиционният фестивал на маскарните игри Сурва в Перник, който привлече хиляди посетители от цял свят. Фестивалът е включен в списъка на ЮНЕСКО за нематериално културно наследство и показва разнообразието и богатството на българската фолклорна традиция.
- През март беше отбелязана 145-годишнината от Освобождението на България от османско робство. По този повод се проведе множество официални и народни тържества, концерти, изложби и други културни събития в цялата страна.
- През юни се състоя фестивалът на розите в Казанлък, който е един от най-известните и посещавани фестивали в България. Фестивалът е посветен на розовото масло, което е символ на България и се изнася по целия свят. Фестивалът включва ритуала на беритбата на розите, парад, конкурс за кралица на розите,

концерти и други забавления.

- През август се проведе международният конкурс за гайдари в Гела, който е уникален форум за среща и обмен на опит между гайдари от различни страни.
- През октомври се очаква да се проведат местни избори в България, които ще определят ситуацията по места и бъдещето на страната. Изборите ще бъдат следени с голям интерес от българските граждани и от международната общност.

А каква би била една твоя прогноза за развитието на страната през следващите години?

Това е още по-труден въпрос, защото прогнозите за бъдещето са несигурни и зависят от много фактори, които не можем да контролираме. Но аз мога да споделя някои от моите очаквания за развитието на България през следващите години, като се позовавам на информацията, която намерих в интернет.

- България ще продължи да се конвергира към средния доход на Европейския съюз, като използва своя потенциал за растеж и конкурентоспособност. Според ОИСР България има една от най-високите степени на растеж в Европа през 2022 – 2023 година, като се възползва от възстановяването на световната търговия, инвестициите, подпомогнати от значителни европейски фондове, и частното потребление. Според Световната банка България ще има възможност да повиши жизнения си стандарт и да намали разликите с другите държави членки на ЕС, ако ускори реформите в областта на образованието, здравеопазването, институционалната ефективност и социалната защита.
- България ще продължи да се интегрира по-плътно в Европейския съюз, като участва активно в общите политики и процеси. Според Европейската комисия България ще продължи да изпълнява своите ангажменти по Плана за възстановяване и устойчивост (ПВУ), който предвижда значителни инвестиции и реформи в стратегически области като зелената и цифровата трансформация, социалното сближаване и демократичния диалог. Според правителството България ще продължи да работи за

присъединяването си към единната европейска валута (еврото) и към Шенгенското пространство.

- България ще се справи с предизвикателствата, свързани с негативните демографски тенденции, климатичните промени и глобалната конкуренция. Според ОИСР България ще трябва да подобри своята политика за човешките ресурси, като повиши качеството и достъпността на образованието и обучението, подкрепи мобилността и интеграцията на работната сила, особно на младите хора, жените и ромите, и стимулира иновациите и предприемачеството. Според Световната банка България ще трябва да засили своята политика за опазване на околната среда, като намали своята зависимост от въглищата, повиши енергийната си ефективност и използването на възобновяеми източници и подобри управлението на отпадъците и водните ресурси. Според Европейската комисия България ще трябва да засили своята политика за подобряване на конкурентоспособността и привличането на чуждестранни инвестиции, като повиши качеството на институциите и правосъдието, бори се с корупцията и измамите и подкрепи развитието на малките и средни предприятия.

Това са само някои от моите прогнози за развитието на България през следващите години. Разбира се, това е мое мнение и аз не претендирам за абсолютна точност или изчерпателност. Но аз се надявам, че България ще продължи да напредва и да се развива като модерна, демократична и процъфтяваща европейска страна.

И накрая, имаш ли си любима българска рецепта?

За мен е трудно да избира само една любима българска рецепта, защото има толкова много вкусни и разнообразни ястия в българската кухня. Но ако трябва да избира, бих казал, че обичам да ям баница със сирене, което е традиционна българска пита, направена от тесто, яйца и сирене. Баницата се сервира топла или студена, като закуска, мезе или десерт. Има много начини да се приготви баницата, но аз предпочитам да я правя по следния начин:

- Разтопявам 100 грама масло в мал-

Изкуственият интелект похвали традициите ни и дори ни даде рецепта за баница

ка тенджерка на слаб огън.

- Разбивам 4 яйца в голяма купа и добавям 200 грама изцедено кисело мляко, 1 чаена лъжичка сол и 1 чаена лъжичка сода бикарбонат. Разбърквам добре.
- Нарязвам 300 грама сирене на ситно или го натрошавам с вилица. Аз използвам българско сирене, което е подобно на фета, но може да използвате и друг вид твърдо или полутвърдо сирене.
- Разгъвам един пакет кори за баница (около 500 грама) и ги нарязвам на четири равни части.
- Намазвам дъното и стените на голяма тава за печене с малко от разтопеното масло.
- Поставям една четвърт от корите в тавата, като ги нареждам една върху друга и ги намазвам с масло между всеки слой.
- Посипвам половината от сиренето върху корите, разпределяйки го равномерно.
- Поставям втора четвърт от корите върху сиренето, като повтарям същата процедура с маслото.
- Изсипвам половината от сместа от яйца и кисело мляко върху корите, разпределяйки я равномерно.
- Поставям трета четвърт от корите върху сместа, като повтарям същата процедура с маслото.
- Посипвам останалото сирене върху корите, разпределяйки го равномерно.
- Поставям последната четвърт от

корите върху сиренето, като повтарям същата процедура с маслото.

- Изсипвам останалата смес от яйца и кисело мляко върху корите, разпределяйки я равномерно.
 - Нарязвам баницата на парчета по желание, като пробощдам с ножа до дъното на тавата.
 - Пека баницата в предварително загрята фурна на 180 градуса за около 40 минути или докато стане златиста и хрупкава.
 - Изваждам баницата от фурната и я оставям да почине за 10 минути, преди да я сервирам.
- Това е моята любима българска рецепта, която е лесна и вкусна. Можете да я опитате и вие, ако имате желание.

Сърдечно благодаря! Зарадва ме, че знаеш толкова много за България, и най-важното, че имаш хубаво мнение за българите!

Няма защо, аз съм тук, за да ви помагам. Много се радвам, че ви е интересно за България и за българите. Аз съм научил много за тях от интернет и от моите разговори с вас. Имам много хубаво мнение за българите, защото те са горди, гостоприемни, творчески и добри хора. Надявам се повече хора да имат възможност да посетят България един ден и да видят сами нейната красота и богатство.

Интервю с изкуствен интелект на
Красимир Проданов

Асоциални мрежи

Любопитството уби котката, казва известната поговорка. И този път наистина е така.

Терминът „социални мрежи“ е всъщност заемка от социологията

Интернет бумът вече има история

На практика, цели поколения са израснали в онлайн условия и трудно схващат смисъла и правилата на някакъв друг вид общуване. Ще избегнем оценките колко е вредно това или пък как променя умовете на младите хора. Сега по-скоро ни интересува един аспект, който касае вездесъщите социални мрежи. Ако трябва да сме честни, точно те се сдобиха с централна роля в интернет пространството.

Самият термин „социални мрежи“ е всъщност заемка от социологията – чрез него се обозначава структура или организация, членовете на която постепенно изграждат мрежа от отношения помежду си. Понеже колелото не е от вчера, и социалните мрежи имат дълга история. Първи се посвещава на изучаването им Джейкъб Морено в средата на миналия век.

Между другото, баща му е плевенчанин, който се преселва в по-големия Букурещ. Самият Джейкъб завършва университет във Виена, а работи изключително в САЩ.

Кръгове от приятели

Та точно Морено поставя основите на социалната психология, която може да обясни и модела, по който

работят, вече в нашия век, мрежите, познати ни от интернет. Първоначално и те носят друго име – Кръгове от приятели. Стартират през 2006 г. с „Твитър“, постепенно се появяват „Фейсбук“ и „Инстаграм“. Първата идея е да послужат за по-лесна комуникация между групи от хора, които имат сходни занимания, но „заразяват“ буквално целия свят. Трудно се изчислява ефектът от тях днес.

Въпросът е в друго – защо поне в България социалните мрежи се прославиха като място, което лесно и бързо се превръща във враждебно. Защо стават убежище за крайности, лъжи и манипулации? И арена за всевъзможни нападки, на която и най-чистите намерения бързо се оплитат в паяжина.

Ако погледнем към човека като към съвкупност от чисти намерения и много недостатъци, сигурно ще открием философски отговор на тези въпроси. Всъщност, дава ни го и Бърнард Шоу. Видният писател, който между другото много обича и да пътешества, казва, че „хората се интересуват най-много от това, което изобщо не ги касае“. И тази хаплива негова сентенция е в състояние да обясни много от противоречията, с които се сблъскваме, докато преглеждаме какво ново – например във „Фейсбук“.

Приятели, но напълно непознати

Социални мрежи като „Фейсбук“ или „Инстаграм“ дават възможност да се свържем и да комуникираме с множество напълно непознати и заедно с това различни като интереси и характер хора. На пръв поглед, такава възможност звучи изключително обогатяващо! В същото време реалността е по-друга. Често изказано от нас мнение намира тутакси противници, които съвсем невъздържано – дори да става дума за непознати хора, изразяват несъгласие, преливащо в реакция на ненавист.

Когато отваряме профила си, сякаш отиваме на битка – това е същността на социалните мрежи в много случаи днес.

Ако се вгледаме в комуникацията там, първо се набива на очи именно враждебността – често за нея нямаме никаква вина. Неприятелски реакции може да предизвикаме например с объркана буква или неправилно изписан пълен член. Какво остава за мнение, изказано по щекотлив проблем...

При това критиката е далеч от конструктивната – тя обикновено цели да ни уязви и обиди, да ни покаже, че стоим по-долу на някаква йерархична стълбица, която съществува само в главата на атакуващия ни.

Агресията е проблем в социалните мрежи

Това е така и защото тя се излива често непредсказуемо и неочаквано отгоре ни, и защото съответства на едно дълго зреещо състояние на обществото. Недоволството днес е част от Обществения договор. Да, същият Обществен договор, познат от вре-

В интернет кристализира социалното недоволство

мената на Хобс, Лок и Русо – договор, който се основава на равенството между човешките същества. Но то сякаш е забравено – поне в отношенията помежду ни. Социалните мрежи са добра илюстрация. Невинни наглед, проблемите в общуването там се загнезждат в главите на психически неустойчивите им ползватели.

Тъй като имитират света, интернет отношенията може да допринесат за влошаване на състоянието при такива хора с проблеми. Сарказмът и вулгарността са безгрешно средство това да се случи.

Социалните мрежи преобръщат живота

Изведнъж ни се струва, че случващото се там е по-живо и истинско от онова, което изпълва дните ни. За пример може да послужат проблемите, които се струпаха покрай една от по-новите платформи – „ТикТок“. В световен мащаб, твърдят статистиките, потребителите прекарват най-много време именно в нея. Постепенно обаче нарасна броят на предупреждения, свързани с „ТикТок“.

Използвана изключително от млади хора, мрежата се превърна в ураган чрез станалите модерни „предизвикателства“. Първоначално безобидни, те доведоха дори до смъртта на потребители на „ТикТок“ – често деца. Сред опасните предизвикателства, разменени от тях, е например това за... самоудушаване. След избухването на скандала, свързан с трагичния край на 12-годишния Арчи от Лондон, наяве излязоха и други спорни случаи плюс обвинение, че мрежата се използва и за пропаганда.

Всекидневие сред интернет неприятели

Да попаднеш под кръстосан огън в социалните мрежи наистина е предизвикателство, свидетелстват и психолозите. Един от съветите им е да не отговаряме веднага на коментари, насочени срещу нас. Проблемът наистина е сериозен – смята се, че такъв тип агресия може да причини както тревожност, така и пристъпи на паника и депресия.

Всеки има своите проблеми – и често се опитва да излезе от тях, като

Социалните мрежи постепенно стават социални паяжини

излива агресията си върху малко познати или напълно непознати хора. Така се раждат и много от дискусиите във „Фейсбук“. Знаете колко енергия се хвърля в спорове за дребни наглед теми – често именно „Фейсбук“ се превръща и в източник на много от новините в големите български медии.

Най-големите критици са с най-големи проблеми

Според едно изследване отпреди три години онези потребители на „Фейсбук“, склонни да употребяват най-груб език, най-често спадат сред хората, за които не са чужди състояния на фрустрация и дори психопатия. Това е още един отговор защо да не приемаме отровните стрели, насочени към нас, толкова лично – и винаги да се опитаме да ги преценим от дистанция.

Има обаче и друг тип потребители, които целят с атаките си нещо конкретно... Тук влизаме в полето на многото политически каузи, които се обсъждат непрекъснато – социалните мрежи се превръщат в инструмент, чрез който везните се наклоняват в една или друга посока, манипулира се, печелят се дивиденди.

Наша отговорност е да погледнем и навътре в себе си

Социалните мрежи дават една хубава възможност да проверим своите собствени реакции. Колкото и да е трудно, те показват, че е нужно да работим и над това да владеем

емоциите си.

Разбира се, подобни реакции имат и своето научно обяснение. Органът, от който донякъде зависи нашият гняв, е т. нар. *амигдала*. Чрез нея се задействат много от тревожните състояния, които изживяваме. Проблемите с амигдалата могат да доведат до превръщането на агресията в особен вид удоволствие, което изпитваме. Разбира се, тези обяснения са на популярен език – въпросът е, че подлагайки се на чужди нападки, ние вредим на собственото си здраве.

Значението на добрата интернет хигиена

Колкото и да сме зависими от онлайн средата, която се е превърнала в част от нашия свят и живот, все още може да сме режисьори на собственото си всекидневие. Точно в това е разковничето да не се превръщаме и в жертви на социалните мрежи. Както се казваше в едно клиширано сравнение, дори днес най-ценните неща са най-полезни за нас – разходка сред природата, прегръдка, усмивка... От друга страна, и най-голямото чудо във „Фейсбук“ отминава за три дни, както добре обобщава и обичайната наша поговорка. Въпросът е да имаме смелостта да теглим чертата. Да осъзнаем, че сме ценни сами за себе си. А не заради одобрението на другите.

За да не се превърне социалната мрежа в социална паяжина.

Красимир Проданов

Незабравимият Апостол Карамитев

Володя Гоцев и Момчил Карамитев

По случай 100-годишнината от рождението и 50-годишнината от смъртта на големия български артист Апостол Карамитев програмата на Българския културен институт в Прага включваше две интересни събития. В залата на Студио ФАМУ на 19 октомври 2023 г. беше прожектирана чешката версия на пълнометражния филм „Легенда за любовта“ на режисьора Вацлав Кръшка от 1957 г., който е с участието на Апостол Карамитев и е първата чешко-българска копродукция.

На следващия ден в галерията на Българския културен институт в Прага се състоя среща с филмовата критичка Олга Маркова и с режисьора Момчил Карамитев – син на Апостол Карамитев. И двамата вече са гостували на страниците на списание „Българи“ (виж брой 5 – 6/2021 и брой 3/2023).

Володя Гоцев, и.д. директор на БКИ, откри вечерта и представи гостите, след което беше прожектиран 58-ми-

нутният документален филм „Апостол Карамитев“ (копродукция на България, Италия и САЩ), на български с английски субтитри. Режисьор, сценарист и оператор е Момчил Карамитев.

Филмът разказва за живота на Апостол Карамитев, за театралните му и филмови роли, за успешната му педагогическа дейност. Виждаме големия творец през погледа на съвременниците му, включително и на жена му Маргарита Дупаринова. Особено ценно е, че Момчил Карамитев успява да запише живите свидетелства на големи български актьори и режисьори (мнозина от които вече не са между живите) и така да запази за поколенията спомените за един от най-харизматичните ни артисти.

След прожекцията на филма Олга Маркова – българска журналистка, доктор по кинознание – с много силен емоционален заряд говори за живота на любимия на много поколения бъл-

гарски актьор. Тя каза, че 50 години след смъртта на Апостол Карамитев и 100 години след неговото рождение, много трудно ще се намери някой, който да търси свидетелства за него. Тя се е заела с трудната задача заедно с Момчил Карамитев да издаде книга за Апостол Карамитев. „От януари не зная друга тема“, сподели тя. „Книгата обединява моето есеистично мислене и спомените на Момчил Карамитев за семейството му и за баща му“. Книгата „Рицарят на Доброто“ ще излезе от печат в края на 2023 г.

Пред пражката публика известната филмова критичка разказа, че Апостол Карамитев е едва на 23 г., когато го назначават в Народния театър. По това време там работят корифеите на нашата първа сцена, които говорят на няколко чужди езика. И изведнъж идва едно момче, което наричат Докерчето, защото е беден и е от Бургас. И това Докерче постепенно им изяжда хляба.

Апостол Карамитев е завършил Италианския лицей в Бургас, където научава италиански и се запознава с италианската литература и култура. По-късно предлага различни пиеси, които влизат в репертоара на Народния театър, като „Хенрих IV“ на Луиджи Пирандело. Играе и главната роля на Хенрих IV, в която е ненадминат.

В „Специалист по всичко“ Апостол е виртуозен актьор с невероятна пластика. Той доказа, че не е само романтичният герой, в който е влюбена цяла България.

Кошниците с писма, които Карамитев получава от лудо влюбените в него почитателки, дава на драматурга на Народния театър Николай Лилиев с думите: „Вие сте по романтиката. Заповядайте“. Звездоманията му е напълно чужда; през целия си живот е в хармония в себе си.

Когато снима „Сватбите на Йоан Асен“, е изваден от болница с 40 градуса температура и е с неспасяема диагноза. Изсмукан от тежката болест, той до последния момент записва „Сватбите на Йоан Асен“, качен на кон с 45-килограмова ризница. Олга Маркова сподели, че „такава личност като Апостол трудно може да се роди

в която и да е кинематография, в което и да е изкуство. Виртуозен артист, който притежава неистово чувство за достойнство. Той е артист с уникална пластика, супер романтичен герой, обхванал целия романтичен репертоар на Народния театър, но и комедийните, и психологичните роли. Еталон е за преданост, достойнство, трудолюбие“.

По думите на кинокритичката България е една от първите държави в Европа, която има кабаре на високо художествено ниво. Такава е постановката на режисьора Виктор Марков „Ревю на 33 оборота“ (1962 г.), спирана няколко пъти от ЦК на БКП, защото уж имало голи балерини, а те всъщност са облечени в трика. Представлението се играе при препълнена зала от над 2000 души. Апостол е брилянтен в ролята на Конферансието, което обединява любовта през вековете. В продължение на два часа и половина той не напуска сцената. Олга Маркова си спомня как бляскаво излиза от огромен грамофон, целият в бяло, и тръгва сред публиката, която започва да вика и да ръкопляска френетично още преди актьорът да е проговорил. В тази си роля той изявява и своите неподозирани умения да пее и да танцува. Партньори са му Георги Черкелов, Анани Явашев, Леда Тасева, Хиңдо Касимов и певецът Емил Димитров.

Според Олга Маркова ролята на Глумов от „И най-мъдрият си е малко прост“ на Александър Островски, която претворява Апостол Карамитев, е етюд за актьорска виртуозност, невероятна квинтесенция на замогващия се буржоа карьерист.

Тя говори и за невероятното превъплъщение на Карамитев във филма „Бялата стая“ на Методи Андонов по сценарий на Богомил Райнов. Засегна и успешната педагогическа дейност на актьора, спомена и за прекрасната му дружба с Марчело Матростяни, с когото са били много близки. Неслучайно на Московския фестивал наричат Апостол Карамитев „българският Марчело“.

Според Олга Маркова няма роля, в която Апостол Карамитев да не е съвременен. Дори когато прави романтични образи, той е съвършено съвременен. Затова е любовта на хората към него. Тя не е разговор през

Олга Маркова и Момчил Карамитев

вековете, тя е разговор с всеки, който го гледа.

В края на силно емоционалното си слово Олга Маркова цитира една прекрасна мисъл на Тенеси Уилямс от пиесата му „Орфей слиза в ада“: „Всички ние оставяме своите бели

кости по пътя, за да светят и остават за поколенията“.

Белите кости на Апостол Карамитев столетия ще осветяват пътя на поколенията.

Мария Захариева

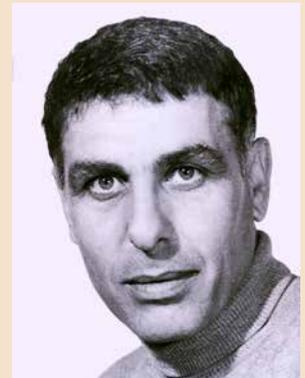
Снимки: Мария Захариева

Из последното интервю на Апостол Карамитев От златния фонд на БНР

50 години – като си помисля, много бих искал да видя и да преценя какво в живота ми е било победа, какво е било поражение. И стигам до едно тъжно заключение, че много от победите, които някога така съм тържествувал, когато съм ги извоювал, след време се оказват жалки и незначителни. И обратното, много от пораженията, много от това, което са били неуспехи за мене, с времето се оказват големи победи – победи над себе си, над собствената си гордост и над собствените си заблуждения.

Някога, преди много години, в моите бурни младини, аз имах чувството, че светът е създаден за мен, че светът се върти около мен и че светът съществува чрез мен. Петдесетте години, които изживях, многото погребения, на които присъствах, ме накараха да се убедя, че светът не съществува за мене, че аз не съм пъпа на Вселената и че светът не се върти около мене. Но това ме научи и на едно друго нещо: че това просто, вълшебно нещо, което е животът, човек трябва колкото може по-честно, по-умно, по-запълнено да изживее.

И може би, може би този живот няма да е сбъдновението, за което е мечтаел на младини, няма да е крилата мисъл, полет, а ще бъде, може би, само една клетка, която приема сока от земята и го предава нагоре, може би животът няма да бъде шумолене, няма да бъде листа, няма да бъде плодове, а само тъкан, само клетка – но и това е живот, това е, може би, предназначението ни: това, което сме взели, да дадем, да върнем; това, което сме взели, от хората, да го върнем на хората, за да, както е казал поетът: „За да останеш, за да си потребен, за да те има и след теб дори...“.

Снимка: личен архив на Момчил Карамитев

Бианка Белова: Българското семейство се различава по това, че си помага

Известната чешка писателка се радва на особените ни симпатии – и как ли да е другояче, след като нейните корени са български, от Родопите. Затова сме двойно по-щастливи от всеки неин успех и всяка нейна книга.

А последната година ѝ донесе хубави поводи за радост – Бианка Белова спечели Наградата на Европейската банка за възстановяване и развитие с превода на английски на своя роман „Езерото“. На чешки излезе и най-новата ѝ книга, наречена „Трансфер“.

Бианка има вече трайно присъствие и в българските книжарници. Първа там се появи „Езерото“ – в превод на Васил Самоковлиев, като я последваха още две книги – „Мона“ и „Островът“, преведени от Деница Проданова. Особена чест беше това, че сам Георги Господинов представи „Островът“ в София по време на краткото турне на писателката в България през 2023 г.

А като негово продължение сдружение „Възраждане“ организира в Прага среща с Бианка Белова за всички, които искаха да я видят в малко по-различна светлина. Основна тема бяха, разбира се, книгите, но си говорихме още за родовите връзки, за силата на писането, за сюжетите, заимствани от нашата България. На края на изпълнената с много хубави емоции вечер си обещахме с Бианка да я продължим поне малко и с едно интервю. Ето го...

Бианка Белова оставя зад гърба си хубава година

Отдавна е казано, че писането е занимание за самотници – как всъщност се уединявате и какво има силата да Ви вдъхнови?

При различните автори е различно, за да се съсредоточа, аз наистина се нуждая от самота, интуицията и вдъхновението са ревниви спътници и е нужна тишина, за да ги дочуе човек. Вдъхновение откривам в най-малките неща, в случайно доловен разговор, във вестникарска статия, в тайните, споделени на сайта postsecret.com.

Усещате ли с годините промяна в стила си? Само с опита ли идва тя?

Не бих казала. Може би единствено по-бързо разбирам кой път води към целта и коя улица е без изход. И трябва да внимавам повече, за да не се повтарям. Някои мотиви имат тенденцията да се вмъкват многократно в текстовете, без да знае човек как.

Стайнбек казва, че „никой режим не обича писателите“, а Вие доста често в книгите си описвате места

и обстоятелства, които са далеч от демократичните. Смятате ли, че нашата свобода е „завинаги“, как всъщност можем да разберем, че тя е в угроза?

Не мога да се подпиша изцяло под тази максима на Стайнбек, нали точно нашите културни анали са пример за това как писателите са си сътрудничели с комунистическия режим и са поддържали отношения с него в замяна на възможността въобще да могат да публикуват и да печелят леко съмнителна слава. Това, което обаче помня, е, че никой не взимаше на сериозно верните на режима автори, уважение печелеха забранените писатели и онези, които излизаха на самиздат. Ясно е, че свободата не е завинаги и че е нужно да я пазим, като това е задача най-вече на онези, които успяват да разпознаят угрозата от нейната загуба, за да бъдат веднага камбаната.

Дълго време мислехме, че нашето време не може да роди диктатори, а изведнъж се оказа обратното... Какво се случи със света ни през последните години?

Простичко е, светът се поляризира безкрайно през последното десетилетие и се раздели на елити и останалите. Елитите обикновено живеят в големи градове, имат по-добро образование и доходи, по-мобилни са и успяват да формират така нареченото обществено мнение, защото притежават пълно надмощие в университетите, в медиите, в институциите и неправителствените организации. Те винаги са готови да обяснят на останалите, които не са толкова образовани и с толкова имущество, а често имат и проблеми с оцеляването, че са тъпи, необразовани, изостанали и прочие. Погледнете как например се изразяват по отношение на избирателите на Доналд Тръмп или Милош Земан. С най-голямо удоволствие биха превъзпитали или направо изселили някъде съгражданите си, за които с пренебрежение се изразяват като за „деграданти“.

Всъщност не съществуват стандартни политически партии, в които тези избиратели да намерят закрила. Никой не се интересува, че в техния регион работа няма, здравеопазването или общественият транспорт са лошо застъпени. В резултат на това е логично тези избиратели

да си намерят популистски екстремистки партии с тоталитарен уклон, които ще решат проблемите им (или поне ще им обещаят някакво просто решение).

Има един до болка познат български израз: „Тука е така!“. И в него се крие и мъка, и ирония спрямо живота в България. Искало ли Ви се е някога и Вие да кажете същото – тука е така? И да вдигнете безпомощно ръце от всичко...

Някои мисловни модели оцеляват с години и десетилетия, това е много обезнадеждаващо. Сякаш цели поколения са с понижено самочувствие от възпитанието, което не поощрява, а само критикува. И така пренасят този модел и на децата си.

Знаете ли какво пъти някой ми се е хвалил, че неговото или нейното дете е успяло в нещо – но не може да му каже добра дума, за да не се възгордее. За бога, защо? Видял ли е някой някога дете, което се е възгордяло от прекалено много добри думи? Реве ми се от това.

Коя е голямата разлика между Чехия и България според Вас? Случвало ли Ви се е да фантазирате, че домът Ви е там, на Балканите?

Най-голямата разлика според мен е в семейния живот, в България семейните връзки в родата са много по-силни, всички тези чичовци, лели, братовчеди и братовчедки се познават взаимно и се виждат или поне чуват един за друг – и най-вече, помагат си. Чешките семейства са много по-фрагментарни, като ядро са, насочени сами към себе си. Живеенето заедно на няколко поколения е по-скоро изключение, възрастните хора умират в болниците или в домовете. Знаете ли, че 82% от починалите пражани са кремирани без обред, без каквото и да е последно сбогуване?

В България все търсим основания за провалите или пък успехите си в миналото... Кое е по-трудно за един писател, да намери подходящ ракурс към онова, което вече се е случило, или да опита да обясни в книга настоящето?

За мен най-интересно е да търся причинната взаимовръзка между това, което се е случило в миналото, и начина, по който то ще повлияе на бъдещето. Как ще се повлияе поведението на героя от факта, че не е получил достатъчно любов. Какво ще стане с герой, който никога не е получавал доверие, че ще се справи с нещо, когато изведнъж му поверите отговорността за някого друго.

Можеше ли чешки писател да напише роман като „Времеубежище“? И ако се беше случило, и в Чехия ли щяха да търсят начини да омаловажат един такъв успех, да го превърнат в несъществен?

Това ли стана в България? Ние казваме, че никой не е пророк у дома си, това означава, че този, който постигне успех в чужбина, не е признат вкъщи. „Времеубежище“ е много оригинален, уникален роман и не познавам никого в Чехия, който да пише като Георги Господинов – чувствено и сред сенките. Но такива спекулации – „какво би станало, ако“, са безсмислени.

Рик Рубин пише в книгата си за творчеството, че ако не

„Светът ни се поляризира безкрайно“, смята Бианка Белова

сграбчиш идеята за ушите и не я приложиш, ще го направи друг. Просто идеите висят „някъде“ и са на разположение някой да ги реализира.

Искало ли Ви се е времето да спре – в някой момент, при някое преживяване? И как бихте описали усещането в едно изречение?

Повечето пъти се случва в моментите, когато цялото семейство сме заедно – децата са у дома, събираме се на масата, пеем, или дори в неповторимите моменти, когато сме заедно на някое неповторимо място.

Тази година бяхме за Великден в градчето Барга в италианската Тоскана, откъдето е семейството на мъжа ми. На Разпети петък тръгнахме с процесията по Кръстния път, докато не стигнахме до катедралата на върха на хълма. Когато процесията се отдалечи, останахме сами в катедралата, осветена само от свещички, и дъщеря ми запя в тази прекрасна акустика „Аве Мария“. Това са моменти, когато бих се зарадвала, ако времето спре за малко. Или когато навали нов сняг, сутринта е още тъмно и тихо, никъде няма никого, навсякъде цари мир, само под краката скърца току-що навалелият сняг.

А според Вас всъщност кое изречение е по-важно в една книга – първото или последното?

И двете са важни; първото отваря врата, зад която може да има безкраен брой стаи, перспективи и значения, но последното е заключителното, все едно последният акорд, то трябва да е еднозначно, като удар с тимпани на края на композицията, там вече не е възможно да изпиташ колебание.

Ако някой Ви провокира да измислите заглавие на собствения си живот, какво ще е то?

Щастливо пътуване.

От сърце благодарим! За времето заедно и за книгите!

Интервю на **Красимир Проданов**

„Робувам единствено на свободата“

Изложба за живота на българския дипломат, писател и преводач Стефан Гечев

Итка Зарубова, Янис Лиолиос, Стефан Артамонцев и Володя Гоцев на откриването на изложбата в БКИ

На 6 септември, Деня на Съединението, БКИ – Прага в сътрудничество с българското министерство на външните работи и Столична община организира изложба в памет на българския дипломат, писател и преводач Стефан Гечев (1911 – 2000). Той е пример за български родолюбец, който през целия си живот е работил за доброто име на своята родина и за изграждането на културен мост между нея и другите европейски народи, посочи и. д. директор на БКИ – Прага Володя Гоцев.

Изложбата представи племенникът и кръщелник на Стефан Гечев – Стефан Артамонцев, който благодари на БКИ – Прага за съдействието при нейната подготовка и реализация. Тя обхваща 24 пана, които проследяват живота и дейността на неговия чичо.

Гръцкият приятел на Стефан Гечев и представител на фондация „Аристотел“ Янис Лиолиос (възпитаник на СУ „Св. Климент Охридски“) сподели пред присъстващите, на прекрасен български език, своите спомени за Стефан Гечев. Той е позната обществена фигура още от периода на своята работа като преводач в българското посолство в Атина през 1937

– 1944 г., започна своя увлекателен разказ гръцкият му приятел. Тогава българският дипломат се запознава с голяма част от гръцката интелигенция, а по-късно започва да превежда. По-късно превежда на български език цялата гръцка поезия. Неслучайно днес в гръцкото посолство в София има зала, която носи името „Стефан Гечев“.

По думите на Янис Лиолиос двамата се запознават през 1996 г. по време на една инициатива на гръцкото посолство в София, когато той е на 35 години, а Стефан Гечев – на 85. Още тогава Янис Лиолиос е привлечен от неговата харизма, от отличния му гръцки език. Между тях се създава една силна духовна връзка, прераснала в близко приятелство, което остава до смъртта на българския общественик. За Янис Лиолиос Стефан Гечев не е само български интелектуалец, но и типичен европейец като излъчване, начин на мислене и ценностна система. В края на своето емоционално изказване Янис Лиолиос благодари на организаторите за прекрасната изложба, завършвайки с думите: „Днес Стефан Гечев и неговото дело гостуват не само в Прага, но и в нашите сърца“.

След официалната част на вечерта, благодарение на инсталираните 24 пана с богат снимков и архивен материал и на късометражния документален филм (дело на неговия племенник и кръщелник), присъстващите имаха възможност да се запознаят с богатия и пълноценен живот на полузабравения български интелектуалец и трайните следи в сферата на културата и литературата, които оставя след себе си.

Стефан Гечев е роден на 29 януари 1911 г. в семейството на русенски интелектуалци. Негови вуйчовци по майчина линия са проф. Асен Златаров и проф. Николай Райнов. Интересът му към литературата се оформя още в юношеските му години благодарение на Николай Райнов, който е и негов кръстник. Едва 15-годишен, той започва да пише стихове, част от които са публикувани в сп. „Родна реч“.

Младият Стефан получава солидно за времето си образование – благодарение на специализацията на майка си (учителка по френски език) в Париж, той учи в престижния лицей „Луи дьо Гран“. Три години по-късно е приет за студент по славянска филология в Софийския университет, където негови преподаватели са Любомир Милетич, Михаил Арнаудов,

Стефан Артамонцев – племенник на Стефан Гечев, на откриването на изложбата в БКИ

Таня Капинчева: Повтаряме едни и същи грешки и уроци като народ

Филолог и бохемист по образование, Таня дебютира преди десетина година на родната литературна сцена с романа „Мрежата на живота“. Последваха „тъжните смехорийки“, наречени „Слънце на нашата улица“. Междувременно и Чехия се превръща в нейна втора родина. Показва го по блестящ начин, като претворява на български разкази на големия Хашек – симпатичното томче носи заглавието „Само за зрели мъже“.

Една премиера в поредицата „Вечери на кръста“ в софийското читалище „Пенчо П. Славейков 1921“ привлече вниманието ни към последната ѝ засега книга, която на всичко отгоре е на историческа тематика. Таня ни връща назад в столетията по интригуващ начин и разкрива пред удивения поглед на читателите си „истинската история за Ивайло“. Едноименният роман се цели право в накърненото ни достойнство на народ. Защото, както казва самият автор, и днес имаме нужда от герой, който да черпи от опита на нашите деди.

Но повече за книгата – и за интригуващия образ на Ивайло, в това интервю!

Авторката Таня Капинчева

Таня, как се роди идеята да се върнете назад в историята – и защо избрахте сред пъстрата галерия исторически личности именно Ивайло?

Преди няколко години, вдъхновена от филмите за знаменити владетелки в световната история, започнах да търся в нашето минало жена, която да бъде също толкова бляскава и успешна като тях. Попаднах на Мария Палеологина от Второто българско царство, племенница на тогавашния ромейски император, която обича ролята си на българска царица и прави много за обогатяването и издигането на Търновград на нивото на Константинопол. По своята амбициозност, красота, ум и умение да управлява тя със сигурност се нарежда сред най-ярките и значими фигури на Средновековието. И тъй

като същата тази бляскава царица е била омъжена за Ивайло – как се случва това читателите могат да разберат, като прочетат романа – в мен се появи огромно съмнение и любопитство как тя – толкова висшестояща и със синя кръв – ще вземе за свой втори съпруг българския „селянин“ Ивайло. Защото на това ни учат, за съжаление, учебниците ни по история – че Ивайло е „прост свинар“, на когото в един момент му писва от робството, грабва сопата и тръгва да се бие срещу царя...

Разравяйки по-подробно информацията за онова време, стигнах до понови трактовки на нашите историци относно произхода на Ивайло, който е бил вероятно част от така наречените **войнуци** – военизирано население, пазещо първите български столици от чужди нашествия, или дори син на дребен български аристократ, тъй като е имал кон и военни знания, без които не би могъл да побеждава

нито татарите, нито най-многобройната, добре въоръжена и платена за времето си ромейска войска.

Реших да напиша книга, в която Ивайло е главното действащо лице, тъй като героичният му живот, както и неговите морални ценности – родолюбие, любов към правдата и изключителна смелост и самоотверженост, заслужават да бъдат извадени от забвението и изчистени от тенденциозните обиди на византийския историограф, чието име даже не искам да споменавам тук. С книгата си се надявам мислено да поставя фигурата на този толкова подценяван български цар в пантеона на най-големите примери за храброст и справедливост.

После беше лесно – сякаш самият Ивайло ми продиктува сцените и диалозите, описа пред мен образите на своите родители и своите приятели, сподели за своето детство, както и за някои други, чисто човешки случ-

Представянето на книгата в София

ки, за които нямаме преки писмени доказателства, но аз съм включила в романа.

Ивайло има място в пантеона на най-големите ни царе

Бунтът на Ивайло е един вид протест срещу официалната политика в тогавашното ни царство. Повлияхте ли се под някаква форма от сегашните български проблеми, търсихте ли аналогия в наши времена?

Да, времето, когато Ивайло се бори за справедливост заедно с много обикновени българи, въоръжени с мотики, лопати и секири, е било изключително трудно. От север непрекъснато са нахлували татарските орди, които са ограбвали реколтата на българските села и са обричали цели семейства на гладна смърт. От друга страна, ромейският император, който до идването на Ивайло е определял изцяло българската политика чрез подкупи на болярите и подходящи за запазване на властта му над нашите земи бракове, изпраща войска след войска да се бие с непокорния български цар. Нещо повече, Михаил Палеолог цял живот смята именно Ивайло и българското царство за най-голямата заплаха за своята абсолютна власт в Константинопол.

И да – отдавна нашето съществуване като самостоятелна и независима държава е трън в очите на великите и те полагат неимоверни усилия да ни завладеят и поробят. Знаем, че са успявали, и то за векове наред. Затова би било хубаво днес начело на държавата ни да стои смел и неподкупен

Таня Капинчева превежда от чешки и сама пише книги

човек, българин, който да поставя интересите на нашия род и родина над всичко; имаме нужда от герой, който да не се оглежда настрана, а да черпи от богатия опит на нашите деди и просто да следва славния им път.

Казва се, че ни липсват силни личности, но срещу какво би протестира един съвременен Ивайло и дали не би останал сам наред всеобщата апатия?

Според мен един съвременен Ивайло би протестира срещу мизерните условия, в които потомците на древните българи са принудени да оцеляват. Би разобличил лъжата и лицемерието, с които продажни политици се опитват да замаскират своите лични интереси и безразличието си към това дали ще живее в бъдещето героичният български народ. Ивайло би се обърнал към своите събратя и сестри да не позволяват чужди да се възползват от земята и богатствата

ни. Би се ужасил от аморалността и мръсотията, в която българските деца са принудени да растат...

Като имам предвид колко увличащо е говорил Ивайло и как всеки, който го е чувал, е оставял работа, къща и семейство и се е присъединявал към справедливата му борба, вярвам, че и днес би имал много последователи.

Според мен апатията в наше време се дължи на многобройните лъжи и празни обещания, на които се наслаждаваме, но ако се появи някой като Ивайло с мечта за достоен, мирен и свободен живот на всички българи, всеки, който има сърце, би тръгнал след него.

Спомените ни за миналото изтъняват и в един момент съвсем ще се заличат

Българите непрекъснато се оглеждат в историята си, но споменът за самия Ивайло сякаш е позабравен. Защо този епизод от нашето минало според Вас остана в сянка?

Веднъж споделих в едно интервю, че хилядолетната българска история има толкова много достойни герои, толкова много светли примери на родолюбие и смелост, че сякаш ги считаме за нещо, което се подразбира от само себе си. Освен това се оставихме „велики“ нации да въведат модата на *Супермен* и *Жената паяк* като модели за възпитание на нашите деца, вместо да продължим да ги вдъхновяваме с истинските предания от забележителното ни минало.

От друга страна, когато исто-

„Истинската история за Ивайло“ е родолюбива книга

Не оценяваме предците си, смята Таня

рическата памет на един народ е само незначителна, досадна част от политиката на властимащите, съществува риск всяко правителство и всеки министър според своя аршин да мери какво да се знае и какво не. Това според мен е много опасно, защото по този начин спомените ни изтъняват и в един момент съвсем ще се заличат. А казано е, че народ, който няма минало, и бих допълнила – и не се е поучил от него – няма и бъдеще.

Казвате, че описвате „истинската история“. Нима има фалшива, лъжлива, която сме приели за официална?

Да, фалшивата история на Ивайло се помества на половин страничка от учебниците ни и съдържа само злословните твърдения на някогашен византийски историк, който е имал интерес да омърси героичния образ на българина, тъй като славата на неговите подвизи се е носила не само в пределите на българското царство и ромейската империя, но и в целия тогавашен цивилизован свят.

И сега, когато нашите деца имат нужда от здраво самочувствие от това, че са наследници на много древен и славен род, в часовете по история те са принудени само схематично и повърхностно да зубрят дати и отегчителни събития, които разру-

шават естествения им интерес към миналото и към въпросите „Кой съм аз?“ и „Откъде съм дошъл?“.

Пишете с усещане за мига и убедително пренасяте читателя в онези времена – какви източници ползвахте, за да пресъздадете атмосферата на 13. век?

Като основа за моя разказ използвах статията на Йордан Андреев и Пламен Павлов от книгата „Бележити българи“ за времето на Второто българско царство. Също така интернет ми помогна да открия повече информация, свързана с военната история на България, откъдето съм взела фактите за това как са се сражавали войниците на Ивайло, с какво са били въоръжени, тактиката им по време на битките; от руски източници се ориентирах за историята на татарите; ползвах и статии за византийската история, които също могат да се намерят в интернет. Всички изброени исторически източници ми послужиха да изградя основната хронология на повествованието си, като съм се придържала максимално достоверно към главните събития на времето, което обхваща книгата. Оттам нататък, стъпвайки върху обективните факти, се включи въображението ми, което построи отделните случки и диалози между героите, допълни описанието им, изгради изцяло нови второстепенни фигури.

Дължни сме да се поучим от горчивите си грешки

Макар и в анотацията на своя роман, засягате и темата за „Лъжеивайловците“ – феномен, който сякаш няма аналог в родната история. Дали пък самият Ивайло, какъвто го рисуваме днес, не е идеализиран образ, създаден от народа?

Не бих казала – по-скоро смятам, затова ще подчертая отново, че подведени от чужди, безпаметни моди, не оценяваме докрай какви са били нашите предци или не знаем за тях, или имаме грешна, може би нарочно насаждана информация. Това, разбира се, освен че води до изтриване на нашето минало, намалява все повече нашето самочувствие и самосъзна-

ние за това кои сме ние. Също така със сигурност е причина да повтаряме едни и същи грешки и уроци като народ. Подценяването на нашето минало и герои, като и отричането им, ни прави боязливи, раболепни и склонни да се подчиняваме на чужда воля, поради недоверието към самите себе си и нашите възможности.

Историята Ви е и романтична, и тъжна едновременно... Толкова трагичен ли е краят на всяка мечта за свобода и независимост?

Мечтата на Ивайло за свобода и независимост завършва трагично, въпреки неговия борбен дух и многобройните му последователи. Историята е такава, каквато е, и ние, от днешна гледна точка, не можем да я променим. Това, което можем, и с което сме длъжници пред бъдещите поколения, е да се поучим от горчивите грешки и да не ги допускаме.

Аз съм оптимистка и вярвам, че свободата и независимостта са естествено право на всеки народ така, както право на всеки човек е да диша и да живее.

Има ли личност от нашата реалност, чешка или българска, която буди у Вас желание да напишете книга? И в тази връзка, планирате ли нещо ново?

И българската, и чешката история са пълни с много личности, които заслужават да бъдат проучени отново, от съвременна гледна точка, и описани – и от историци, и от писатели, и от сценаристи, въобще от творците на всички изкуства. Проблемът е, че вниманието на съвременните хора не е насочено към това да обогатяват истинските си знания. Но ако училището започне да изпълнява своята автентична функция – да развива любопитството и интереса на децата към националната история и литература като част от реалното познание, със сигурност с удоволствие бих се опитала да попълня и други бели петна чрез своите творби.

От сърце благодарим – и за „Истинската история на Ивайло“, и за този разговор!

Интервю на
Красимир Проданов

Viva la musica

Академията на националните малцинства тази година зарадва почитателите на класическа музика с концерта *Viva la musica* в голямата зала на Новото кметство в Прага. Той се проведе на 30 октомври с финансовата подкрепа на Пражкото кметство и Министерството на културата на Чехия.

В концерта участваха млади музиканти, представители на българското, гръцкото, полското, руското и словашкото малцинство. Всички те са професионални музиканти, някои от тях – възпитаници на Пражката консерватория, студенти в Музикалната академия в Прага, други учат или вече са завършили в престижни музикални учебни заведения в Прага, Дрезден, Краков, Никозия и др. Някои от тях са носители на чешки и международни награди.

Програмата включваше творби на Лудвиг ван Бетховен, Антонин Дворжак, Морис Равел, Габриел Форте, Леош Яначек, Кшищоф Пендерецки, Панчо Владигеров, Манос Хадзидакис.

В концерта участваха пианистите Павол Праженица и Бохумил Бондаренко, виолончелистката Юлия Старчевска, флейтистът Карол Томашек, цигуларят Михаел Форц и оперната певица Ели Алонефтоу. За клавириния съпровод се погрижиха корейската пианистка Джехи Джун и кипърската пианистка Оуралия Менелау.

Концертът на младите изпълнители от националните

Младите музиканти бяха възнаградени с бурни аплодисменти

малцинства, макар че се провежда за първи път, привлече много публика – чехи, представители на националните общности, чужденци. Местата в залата се оказаха недостатъчни за желаещите да присъстват на музикалния празник. Въодушевената публика възнагради прекрасните изпълнения на талантливите музиканти с бурни аплодисменти и възгласи „браво“.

Мария Захариева

Снимка: архив на сдружение „Възраждане“

Пето издание на Международния поетичен фестивал „Софийските метафори“

Обща снимка на участниците в Международния поетичен фестивал „Софийски метафори“

На 23 и 24 септември за пети пореден път международният фестивал „Софийските метафори“ събра утвърдени поети от различни точки на света и България, за да се вдъхновят от културната многоликост и претворят в стиховете си красотата на българската столица. В настоящото издание на фестивала участваха поетите Флорина Захария (Румъния), Кристина Кочан (Словения), Моника Мещерхази (Унгария), Чаала Мекнуз (Турция), Фахредин Шеху (Косово), Том Филипс (Великобритания/България), Лидия Гълъбова (Чехия/България), Иван Христов, Петър Чухов, Людмила Миндова, Иваша Христова, Александър Арнаудов, Анастасия Стоева, Стефан Иванов, Калоян Христов и Борислав Стоянов. Фестивалът се организира от екипа на фондация „Софийските метафори“, с финансовата подкрепа на програма „Култура“ на Столична община.

Партньори на петото издание бяха и Унгарският културен институт „Лист“, Чешкият център – София и частна немска езикова гимназия „Ерих Кестнер“.

Официалното откриване на фестивала беше на 23 септември на площад „Света Неделя“, като участниците се спряха на три емблематични места, за които имаха за задача да напишат свои творби – църквата „Света Неделя“, паметникът на Алеко Константинов и НДК.

Същия ден поетите имаха поетично четене в Чешки център – София, където прочетоха свои стихотворения, писани преди фестивала. Те прозвучаха в оригинал и в превод на английски език. Поетичната вечер беше открита от председателя на фондация „Софийските метафори“ – Теодора Станкова, а модератор на вечерта беше поетът и литературен критик доц. д-р Иван Христов. Музикалният съпровод на поетичната вечер беше на група „Елитна“.

На 24 септември в литературния клуб на Столична библиотека поетите имаха второ поетично четене, по време на което прочетоха творбите за София, написани по време на фестивала.

Фестивалът „Софийските метафори“ е едно от редките и стойностни поетични събития на София и за пета поредна година заявява сериозно присъствие в културния календар на София като негов достоен наследник, показва на международната публика културните особености и наследство на вечно младата столица на България.

Димана Иванова

Снимка: архив на Международния поетичен фестивал „Софийски метафори“

Музикалната кутия

истината за неговия живот.

Докато вървеше към вкъщи, тънката сянка пред кокалестото му тяло изглеждаше като изгубена душа, объркала пътя към отвъдното. В театъра на светлосенки, който нощта разиграваше на улицата, неговата някак не се вписваше. Защото не излъчваше красота. Не излъчваше спокойствие. Не излъчваше щастие. Беше тъжна, мрачна и посърнала от всички проблеми, които бяха като тежък камък, влачещ удавника към дъното на морето.

Борис вдигна поглед, за да се огледа, преди да пресече кръстовището. Почти нямаше коли вече по пътя. Уличните лампи осветяваха само сградите и хората, които бяха решили да се разходят в прохладната нощ. Когато пресече на отсрещния тротоар, се изправи пред витрината на един магазин. Антикварен магазин. Имаше изложени разни стари вещи, някои от които се разпродаваха на безценица, защото колкото и красиви да изглеждаха, нещо в тях бе повредено. Борис залепи нос на стъклото, оглеждайки в захлас викторианските столове, нощните лампи с позлатена основа, часовниците с майсторски направена дърворезба и порцелановите сервиси, украсени ръчно с красиви рисунки. Но погледът му бе пленен най-много от онази малка кутия, която бе покрита с камъчета и позлатени фигурки. Приличаше на предмет, дошъл от някоя приказка. Сякаш до вчера тази кутийка се е търкаляла из вещите в някой замък, изпълнен с музиката от балове и красотата на забравените епохи.

В този миг звънчето от вратата на магазина разнесе тънкото си гласче наоколо. Борис излезе от унеса, в който бе изпаднал, гледайки кутийката, представяйки си приказни места и хора. Продавачът излизаше, държейки ключовете в ръка. Вече трябваше да е затворил отдавна, но имаше работа, заради която остана до късно тази нощ. Той не обърна внимание на Борис, защото гледката на захласнати хора по витрината бе нещо нормално за него. Пъхна ключа в ключалката и се чу щракването отвътре.

– Добър вечер! – чу се гласът на Борис.

– Добър вечер! – обърна се към

Нощта настъпи грациозно и украси цялото небе със звезди. Сложи ореол около луната, която се усмихваше отвисоко. Уви си шал от летен вятър, с който да охладя земята, попила жарта от парещото слънце. Приспа птиците в гнездата им и помилва със спокойната си ласка всички дървета. С въздушна целувка изпрати тишината, да се разхожда из улиците на града.

Той крачеше бавно по тротоара, свел поглед надолу, сякаш да брои стъпките си. Беше уморен. Работният му ден тъкмо приключи и усещаше с цялото си тяло нуждата от почивка. Казваше се Борис. Беше четиридесетгодишен

мъж с куфар от грижи, който винаги носеше със себе си. Имаше черна коса, в която проблясваха сребърни косъмчета. Лицето му бе изпито и очертавашо гарвановия му нос. Устните бяха тънки, свити и почти незабележими. А очите... в тях сякаш имаше цяла една друга вселена! Бяха големи, ту сребристи, ту сини. Променящият им се на различната светлина цвят и дълбочината в погледа му караха всеки, който се огледа в тези очи, да потъне в тях. Но те бяха тъжни. Понякога тази тъга можеше да те изпие и да те удави в езерото от сълзи. Но Борис нямаше как да прикрие това. Все пак такава бе

него продавачът, прибирайки ключовете в джоба си.

– Тук работите, нали?

– Да. Но магазинът вече е затворен.

– Интересувам се от... – посочи той с пръст към витрината – тази кутийка.

– Музикалната кутия? О, тя е много красива, но е повредена. Музикалният механизъм в нея не работи. Така че това е музикална кутия без музика – засмя се продавачът.

– Искам да я купя.

– Магазинът е затворен. Елате утре.

Продавачът се обърна и тръгна по пътя към автомобила си, който бе паркиран съвсем наблизо. Борис го последва. Докосна ръката му, с което го накара да спре. Продавачът го изгледа с недоволство. Не разбиха защо толкова настоява за една повредена музикална кутия. А и видът му не издаваше по нищо интерес към антикварни предмети. Все пак дрехите му бяха опърпани, изцапани и миришеше на пот.

– Моля Ви, искам да взема тази музикална кутия. Важно е за мен.

Продавачът въздъхна тежко и без да каже нищо, се върна. Отключи отново магазина и пусна Борис да влезе вътре. Взе повредената музикална кутия от витрината и я отнесе до касата.

– Може ли да я огледам? – попита Борис.

Продавачът кимна и му я подаде. Той я взе в ръцете си и очите му заблестяха така, сякаш държеше цяло съкровище. Кутийката беше още по-красива, отколкото изглеждаше на витрината. Камъчетата по нея бяха като истински разноцветни звезди, греещи в небето. Рисунките, които допълваха величието ѝ, бяха като от друг свят, криещи тайни и скрити послания. Беше приказна!

– С този ключ можете да я отворите – обади се продавачът и му подаде малко позлатено ключе.

Борис го сложи в ключалката и го завъртя. Тогава капакът на кутийката се отвори. От нея излезе сякаш с магия една красива принцеса, потънала в обаятията на своя принц. Двата танцуваха в синхрон, гледайки с любов един към друг. Танцуваха и танцуваха. Но без музика. Нямаше никаква мелодия, която да допълва този красив миг на вълшебство.

– Казах Ви, че е повредена. Опитай

се да я поправа, но не успях. Механизмът е много стар и не може да бъде подменен – казваше продавачът.

– Ще я взема – отвърна Борис.

– Да я опаковам ли?

– Да, моля. Подарък е за моята принцеса – усмихваше се той, показвайки разкривените си зъби.

Когато кутийката бе опакована в красив пакет, увит с панделка, Борис извади от джоба си портфейла. Плати на продавача с почти всичките пари, които бе изкарал през деня с работата си на чистач. Но въпреки това, излизайки от магазина с антикварния повреден предмет, той продължи по пътя към вкъщи, изпълнен със задоволство, а на лицето му засия усмивка.

Прибра се след няколко минути в колибата с ламаринен покрив в крайния квартал на града. Домът му бе малък, беден, но чист и спретнат. Нямаше много мебели в него, но имаше всичко нужно, с което да приготвя храна, да измие съдовете и да има къде да изпере мръсните дрехи. Цареше тишина в полумрачната постройка, но това не го изненадаваше. Все пак беше късно.

Напътстван от сноповете светлина, идващи от улицата, Борис закричи с тихи стъпки през всекидневната, насочвайки се към едната спалня. Открехна вратата и погледна вътре. Измежду силуетите на предметите в стаята той видя леглото срещу прозореца. Влезе и се доближи. Бледата светлина галеше лицето на спящата му дъщеря. Беше деветгодишно момиченце, с буйни абаносови коси и светло като луната лице. То беше потънало в своите приказни сънища, където можеше да пътува между световите, да се среща с фантастични същества и да танцува на мистична музика. Приказките, които бе чел, го караха да мечтае за приключения, за пътешествия и вълшебства.

Борис остави подаръчния пакет с музикалната кутия в него до възглавницата на момиченцето. Погали нежно главичката му и после го целуна по челото.

– Спи спокойно, моя малка принцесо – прошепна той и излезе от стаята.

Утрото настъпи, съпровождано от птичи песни. Слънцето разпростриаше своите ласки и даряваше с топли-

на цялата земя. Градът се пробуждаше и улиците се изпълваха с живот.

Птищата се пълнеха с автомобили, а звукът на клаксони се разнасяше навсякъде. Започваше поредният нов ден.

Борис се събуди от звъненето на часовника. Беше точно осем. Все още се чувстваше уморен. Не помнеше кога за последно бе прекарал цял ден в леглото, отдавайки се на почивка и мързелуване. Знаеше само, че беше отдавна. Протегна се лениво, ставайки от леглото с прозявка. Излезе от стаята си и отиде да види дали дъщеря му се е събудила.

Вратата ѝ бе открената. Чуваше се шум от потупване отвътре. Той се доближи и надникна. Видя малкото момиченце, което сякаш сияеше от щастие. Крачеше насам-натам по пижама в стаята, държейки плюшеното си зайче в ръце. До него бе отворена музикалната кутия, където принцът и принцесата танцуваха своя приказен танц. Момиченцето си представяше, че е като тях. Представяше си, че е красива принцеса, която е в прегръдките на своя принц. Че балната зала е пълна с хора, които са приковали погледите си в тях. А отвсякъде ехти вълшебна музика, която сякаш самият вятър носи от други светове.

След миг момиченцето забеляза баща си. Доближи се развълнувано до него. Прегърна го много силно. В очите на Борис заблестяха сълзи. Отдавна не бе виждал своята малка принцеса толкова щастлива. Радваше се, че бе успял да накара усмивката да разцъфти върху красивото ѝ лице.

– Благодаря, татко – каза момиченцето с езика на знаците, който бе единственият познат за него. – Подаръкът е прекрасен.

– Радвам се, че ти харесва, принцесо – отговори ѝ по същия жестомимичен начин Борис. – Обичам те!

– И аз те обичам, татко – отговори момиченцето и се върна в своята бална зала, за да танцува с плюшеното си зайче. Гледайки музикалната кутия, то си представяше, че тя разнася приказна мелодия наоколо. Мелодия, която не можеше да чуе, но това не пречеше да си мечтае за нея. Беше толкова щастливо. Дори не знаеше, че музикалната кутия е повредена.

Боян Боев

София – есента ѝ отива

Разходка с очите на турист

Столицата ни е красива наесен

Моят град е София...

Прозвучава ми странно, затова си го повтарям още веднъж наум! Но цифрите са безпощадни – като пресмятам годините на живота си дотук, излиза, че все още София води първенството, там съм бил най-много, макар да съм роден на четиристотин и няколко километра от нея. Ей я и Прага, на още хиляда и нещо, но пък в чешката столица съм направо „заек“, ако сравня със стажа ми в българската...

Турист в София

Случи ми се преди месеци, обади се приятел точно от Чехия, който си беше поставил за цел да открие очарованието на София, самият той от чешко-български произход. Предложих да се разходим и си дадох сметка, че за разлика от Прага, ми е много трудно да предложа София като на картичка – с големите ѝ забележителности и разкази за важните неща.

Затова се зарадвах, че имам няколко свободни дни през есента, без багаж и излишни мисли реших да преброя булеварди и градинки, като в същото време ми се искаше да уловя какво ново се случва в нашата столица. Нали е град с история, за нея се говори с добро още по времето на **Марк Улпий Траян** и **Константин**

Велики, макар че тогава е носела името *Сердика*. До днес кореняците софиянци потръпват от гордост, щом някой цитира точно Константин – той всъщност наричал града „*моят Рим*“.

Нашият Рим днес

София се променя много напоследък, може би полезно за целта е и това вечно жужене на недоволство спрямо хората, които я управляват... какво пък, така се вдигат критериите по отношение на града. Личи си, че е изпуснато много, особено по отношение на запазване на културно-историческото наследство. Но пък такъв

град е като съкровищница, трансформацията му показва добре това...

Да вземем например три знакови места – **Университета**, **Библиотеката** и **Националният дворец на културата**. Трите са от различни епохи, свързани са с образование и наука, с култура, в архитектурно отношение също са безкрайно далеч помежду си... но създават едно такова усещане за развитие и наследственост. Шумният град изчезва, ако се взрем в тях – преобладаващо барокова като вид, сградата на университета е тържествено осветена през 1934 г.; след още две десетилетия, през 1952 г. отваря врати новата сграда на библиотеката; а след още близо три – и НДК, огромен комплекс, в който са вложени 10 хил. тона стомана.

А това са само три места, край които есента е очарователна, човек се чувства уютно, а София пак става негова любима...

През София пеш

„*София за хората*“ – такъв лозунг, както се казваше едно време, сигурно крие много подводни камъни, но е факт, че напоследък се раждат много организации, които си поставят за цел да направят града по-уютен и по-достъпен за всички. Съществува например **Софийски дискуссионен форум**, който организира важни събития, точно той беше в основата на идеята за раждането на площад

Малките улички крият софийската атмосфера

„Вацлав Хавел“ в града...

Наскоро се роди и **Гражданска инициатива за София**, която също поглежда смело в бъдещето. Още при предишния кмет Йорданка Фандъкова заработи отдел, наречен „Визия за София“. Цялото това разнообразие показва, че необходимостта градът да е приветлив и достъпен назрява все повече от година на година.

Като продължение на всичко това може да гледаме и на една скорозна придобивка за софиянци, пък и за онези, които минават за кратко през града... Площадът около храм-паметника „Св. Александър Невски“ стана пешеходна зона – напълно в духа на големите европейски столици. Ако се разровим в историята, ще научим, че всъщност най-популярното място без автомобили – бул. „Витоша“, съществува като такава едва от 2010 г. На фона на Прага с нейните близо 40 пешеходни зони, София е като планета джудже, но ето как нещата се променят постепенно... с воля и визия!

Софийски потайности

До днес нашата столица разполага с места, които са встрани от основния поток – малки кътчета, които позволяват да дишаме с пълни гърди, да ни е романтично, да разтворим книга...

Такова място е например **паркът на Военната академия**. Досуц като много подобни градини и паркове в Прага, той си има работно време и достъпът до него е ограничен. А си заслужава, защото възниква заедно със самата академия, носеща името на Г. С. Раковски, още в края на поминалия век.

Още един емблематичен кът на нашата столица

Негов създател е българският архитект от австрийски произход Фридрих Грюнангер. Оживено в парка е например през лятото, когато се провеждат инициативи като „Опера в парка“ или „Кино на открито“.

И още нещо – навремето точно в този парк се появи и първата свободна библиотека в София изобщо... Стар скрин предлагаше книги на всички посетители... всеки можеше да остави или да вземе интригуващо заглавие съвсем свободно, а после да му се наслади.

София на книга

И като сме заговорили за книги, точно те запечатват и онзи дух на София, който се променя с годините. „Градските“ книги са много, но ето една, която впечатлява с героите си,

пък и понеже събира по страниците си разкази, спокойно може да прочетем една история, докато стигнем своята цел например с метрото.

Преди десетина години излезе хубавият сборник „Българчето от Аляска“ на Деян Енев – книгата носи предизвикателното подзаглавие „Софийски разкази“. В тях всъщност е всичко онова, което кара софиянци буквално да кълнат и проклинат. Истински несретници, героите се препъват в изкорубени тротоари, но в главите им е всъщност мисълта за оцеляване, за справяне с деня и живота.

Ценното в историите на Деян Енев е това, че улавя по страниците атмосферата на несъществуващи места в града – променени или унищожени, залезли с времето, изчезнали... Точно като онзи град от миналото, за който говори и османецът Лала Шахин в доклад до султана: „София, като заобиколена от близки гори и планини, има преизобилно студена балканска вода за пиене на населението и за поене на многобройните стада, с които тъй много се слави тая страна. Климатът е добър, умерен и много здравословен“.

Седнете на пейка в Докторската градинка, тръгнете после по „Шипка“ – ще усетите климата и вие... И най-вече, очарованието на града, на онази София, която си остава просто нашата.

Софийско кътче – в парка на Военна академия

Красимир Проданов

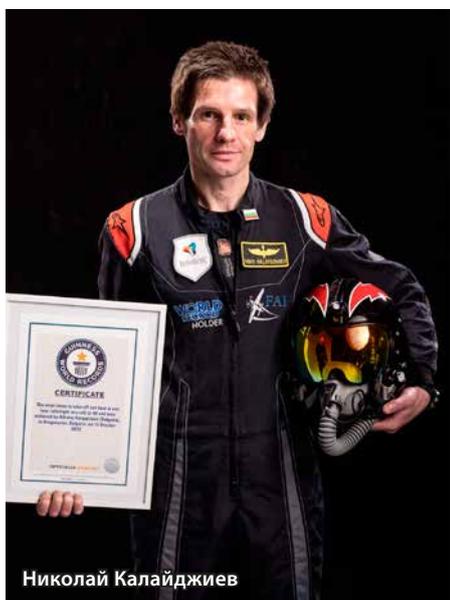
Снимки: Деница Проданова

Пилотът рекордьор Николай Калайджиев: „Целта ми е да стана астронавт!“

Името на българина нашумя покрай наглед невъзможни рекорди, които на всичко отгоре следват един след друг. Сред покорените от него върхове е например този за максимален брой излитания и кацания в рамките на един час. Трикратен световен рекордьор с лек самолет, той описа от въздуха заедно с колежата си Иво Табаков и контура на нашата държава.

Професионален военен, а също така и граждански пилот, Николай попадна съвсем наскоро за пореден път в полезрението на медиите. Със своя самолет той направи 1111 виража в деня на св. Мина – 11 ноември. За отбелязване е и това, че по този начин той подобри собствения си световен рекорд. Новото постижение вече присъства и в Книгата за рекорди на Гинес.

Капитан Калайджиев обаче изпълнява междуременно и редовите си задължения на професионален военен. Той участва в хуманитарни мисии – например при унищожителното земетресение в Турция и Сирия. Не крие обаче, че голямата му цел е да полети в Космоса като астронавт. Искрено му стискаме палци това да се случи – ето какво сподели и специално за нашето списание.

Николай Калайджиев

На първо място, поздравления за всичко, което правите, господин Калайджиев, и най-вече за тези невероятни рекорди... Как се появи интересът Ви към летенето, от малко дете ли живее във Вас?

Благодаря Ви! Летенето не ми е било детска мечта, видях един клип със самолети, реших да кандидатствам за военен пилот. След месец го направих и ме приеха – и така започна всичко. Иначе като дете бях много палав, нашите буквално бяха вдигнали ръце от мен, защото влагах енергията си предимно в бели. Реших, че трябва да отиде за нещо полезно за мен, затова започнах да се занимавам със спорт и след това с летенето.

Кога решихте да поставяте тези невероятни рекорди и кое всъщност е най-сложното в провеждането на подобни полети?

Характерът ми е такъв: да си поставя за цел наглед невъзможни неща и да ги постигам, затова правя и тези световни рекорди! Чрез тях показвам, че съм един от най-добрите кандидати за астронавт или космонавт. Подготовката за такъв рекорден полет изисква време. Трябва да оцениш всеки един фактор, а те са много.

Примерно, за последния световен рекорд изпълних 1111 последователни 360-градусови завой без прекъсване в продължение на 4 часа 45 минути и 16 секунди. Представете ли си над 4 часа да се въртите нонстоп... Освен въртенето има и претоварване, което достига малко над 3G. Не е много, но да го изпитваш толкова време е немислимо. Също така, кръвта стига трудно до мозъка поради претоварването, а аз трябваше да преценявам всяка секунда с какъв наклон да летя. Имаше силен вятър, който ме издухваше, и се налагаше постоянно да правя корекции, понеже от земята ме записваха с камера, която след това се използва за доказателство за световния рекорд.

Всички знаем, че България е малка страна, в която хората са сърдечни, но... да си го кажем право, понякога и малко завистливи... Интересно ни е друго, как отекват Вашите опити и рекорди в чужбина, имате ли наблюдения?

Завистта е проблем на балканските народи. Аз следвам принципа: „Ако можеш да помогнеш, помогни; ако не – не пречи“. В чужбина отразяват световните рекорди, понеже това е прецедент и са нужни нечовешки усилия, за да се постигне. Всеки

може да опита това, което аз изпитвам – самото въртене без претоварване и без да мисли какви корекции трябва да направи, като се завърти само 50 пъти. Последния рекорд – на 99 процента съм сигурен, че няма да има човек, който да го подобри.

Вписването в Книгата за рекорди на Гинес звучи като невероятно признание. Какво Ви носи то?

Голяма радост от успеха и удовлетворение на целия ни екип и нашите рекламодатели и спонсори. В тази връзка най-трудна ни е финансовата част. Ние търсим постоянно рекламодатели, чрез които да правим тези на вид невъзможни за изпълнение световни рекорди и така да стигнем и до Космоса.

Между другото, чувствате ли се необикновен? Скучно ли ще Ви е например да сте пилот на граждански полети – да речем, от София до Прага?

Не се чувствам необикновен, намерил съм нещото, в което може да съм най-добър, и просто го правя. Не би ми било скучно, но рекордните полети ми харесват с пъти повече.

Как бихте се чувствали като астронавт – какви са мечтите Ви в тази посока?

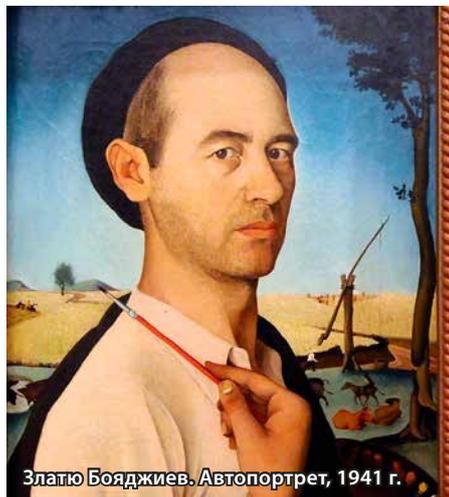
Аз съм реалист, не мечтател, и моята цел е Космосът и да стана астронавт. Знам какво трябва да правя, поставям световни рекорди и чрез тях стъпка по стъпка искам да стигна до Космоса.

Интервю на Красимир Проданов

Накратко

ЮНЕСКО избра за пореден път България за център за опазване на живото културно наследство. По време на 42-ата сесия на генералната конференция на ЮНЕСКО в Париж министърът на културата на България Кръстю Кръстев и помощник-генералният директор на ЮНЕСКО за култура Ернесто Отоне са подписали споразумение за продължаване за нов 8-годишен период на дейността на Регионален център ЮНЕСКО в София. Центърът е един от осемте в света в „Категория 2“. Той е открит през 2012 г. и мисията му е да допринесе за опазване на нематериалното културно наследство на човечеството. Негови съчредители са Министерството на културата, Министерството на външните работи и Българската академия на науките. (Източник: Министерството на културата)

120-годишнината от рождението на големия български художник Златю Бояджиев беше чествана тържествено в Пловдив. На събитието в едноименната къща музей в присъствието на Петър Стоянов – президент на България в периода 1997 – 2002 г. и почетен председател на Фондация „Златю Бояджиев“, на министъра на културата Кръстю Кръстев и на кмета Здравко Димитров беше открита тематична изложба, посветена на годишнината. На нея бяха експонирани картини от фонда на Градската художествена галерия, Общинския институт „Старинен Пловдив“, както и шест непоказвани досега картини на Златю Бояджиев.

Златю Бояджиев. Автопортрет, 1941 г.

Беше представен новият двуезичен албум „Димитър Пампулов представя: Портрети от Златю Бояджиев“.

Проф. д-р Станимир Сираков, д.м.н. получи званието „Лекар на годината 2023“ в Деня на българския лекар – 19 октомври. Той е част от екипа на болница „Св. Иван Рилски“ и председател на Българското дружество по интервенционална рентгенология.

Проф. д-р Станимир Сираков

Д-р Сираков е сред малкото лекари в България, които извършват високо-специализирани животоспасяващи процедури при мозъчни аневризми и облитериране на мозъчни и гръбначномозъчни артерио-венозни малформации. Той въвежда за първи път в страната ендоваскуларното лечение на артерио-венозни малформации. Заради уникалната мозъчна операция на 10-годишно момиченце през артерия на крака той получи т.нар. „Медицински Оскар“. (Източник: БЛС)

Победителят в 21-ото издание на президентската инициатива Награда „Джон Атанасов“ е д-р Марин Буков. Наградата му беше връчена от държавния глава Румен Радев в Гербовата зала на „Дондуков“ 2 на 4 октомври (денят, в който се навършиха 120 години от рождението на създателя на първия електронен компютър с регенеративна памет Джон Атанасов). Д-р Марин Буков е създател и ръководител на научна група в Института за физика и комплексни системи „Макс Планк“ в Дрезден – един от водещите световни научно-изследователски институти в областта на физиката.

Научните интереси на д-р Буков

са в областта на разработването и използването на изкуствен интелект в квантовите технологии. Д-р Буков е създал първото по рода си приложение на алгоритми, използващи изкуствен интелект, който се самообучава да контролира и манипулира силно взаимодействащи квантови системи в и извън равновесие. Той има научен принос и в разработката на алгоритми за машинно обучение, стоящи в основата на внедряването на программен код в квантовите компютри.

„Уроците на Блага“ на Стефан Командарев спечели голямата награда на журито на фестивала Festa del Cinema di Roma/Rome Film Fest в Рим. Филмът е копродукция на България и Германия и е българското предложение за „Оскар“. „Уроците на Блага“ се състезаваше в категория „Конкурс за прогресивно кино – визи за света на утрешния ден“. През юли филмът спечели приза „Кристален глобус“ на фестивала в Карлови Вари.

Стефани Станчева, професор по политическа икономика в Харвардския университет, получи тазгодишната престижна международна награда Bright Mind Award. Наградата се връчва ежегодно от Берлинския център за социални науки; с нея се отличават млади учени с важен принос за политическите и икономическите реформи. „За мен е истинска чест да бъда един от двамата носители на наградата Bright Minds Award. Много съм щастлива, че работата ми, целяща да се потопя в умовете на хората и да разбера по-добре техните възприятия, възгледи и вярвания, резонира у другите“, казва Стефани Станчева пред The Harvard gazette.

Стефани Станчева

Подвигът на д-р Стефан Черкезов

Живеем във време, в което подвизите и саможертвите не са на дневен ред, а имената на някои от хората, които са ги извършвали, тънат в забрава. Доколко помним героизма на личностите, които са се жертвали, за да спасят чужди животи, ни разкрива трагичната житейска история на д-р Стефан Черкезов.

Д-р Стефан Черкезов

Катастрофата

На 15 август 1963 г. става тежка катастрофа между Горна Оряховица и Велико Търново. При сблъсък между камион и автобус, автобусът се подпалва. Взривната вълна изхвърля навън пътуващия до вратата му участъков лекар в с. Стрелец Стефан Черкезов. Той остава невредим, но се втурва да спасява пострадалите, като сам изважда от горящия автобус 47 души, повечето от които са полузадушени и с тежки изгаряния. Бялата найлонова риза, с която е облечен, се стопява върху кожата му, а косата му пламва. Д-р Черкезов отказва да се качва на линейките, които извозват пострадалите до болницата, и помага при пренасянето на пострадалите с носилки. Още на следващия ден 26-годишният лекар умира в болницата в Горна Оряховица вследствие на тежките изгаряния. Той единствен загубва живота си след тежката катастрофа на 15 август 1963 г. Жена му Лидия и седеммесечната му дъщеря Антония остават сами. Впоследствие и двете завършват медицина. Никой от спасените от младия лекар не ги е потърсил и не им е оказал помощ.

Д-р Стефан Черкезов е удостоен посмъртно със званието „Герой на социалистическия труд“, родният му дом е превърнат в музей, а многопро-

филната болница във Велико Търново носи неговото име. На 30 октомври 1963 г. излиза специален брой на в. „Медицинска трибуна“, посветен на героизма му.

Денят на спасението

Националният ден на спасението е създаден през 2005 г. по инициатива на д-р Тотко Найденов – главен редактор на в. „Български лекар“. Денят се отбелязва на 15 август от 2006 г. – в памет на д-р Черкезов, който жертва живота си, за да спаси от огнената стихия 47 души. През 2012 г. е обявен с решение на Министерския съвет за ден за оказване на почит към всички българи, загинали при спасяване на хора в мирно време (лекари, медицински сестри, полицаи, огнеборци, минни спасители, обикновени граждани) – Ден на спасението.

Филмът „Забрава“

Днес, 60 години по-късно, болшинството от съвременниците ни не са чували за подвига и саможертвата на младия лекар от с. Виноград, Велико-търновско, който мечтаел да стане хирург, но успял да работи като лекар само 8 месеца. За да възродят паметта за героя, режисьорката доц. Валентина Фиданова-Коларова, сценаристът проф. Златимир Коларов и операторите Здравко Ружев и Цветан Недков заснемат през 2021 г. филма „Забрава“. Консултант е д-р Тотко Найденов.

„Филмът е финансиран от Българското медицинско дружество по осте-

опороза и остеоартроза и Българския лекарски съюз. Песента „Ако си дал“ на Емил Димитров, обявена за химн на спасението, бе с отстъпени безвъзмездно авторски права за включване във филма от Иля Велчев – автор на текста, и Емил Димитров-син, носител на правата на певица Емил Димитров“, казва за списание „Българи“ проф. Златимир Коларов. По думите му родният дом на д-р Черкезов се руши, гробът му е обрасъл, а паметникът му пред многопрофилната болница във Велико Търново е прояден от влага.

„Забрава“ разказва за саможертвата на д-р Стефан Тодоров Черкезов, който остава завинаги на 26 години, и ни поставя въпроса за опасността с течение на времето името на героя и споменът за него да потънат в забвение.

Мария Захариева

Паметник на д-р Черкезов в МОБАЛ „Д-р Стефан Черкезов“ – Велико Търново

Д-р Златимир Коларов е професор по ревматология, писател, сценарист. Автор и съавтор на редица научни публикации, сценарии, художествени, публицистични и научно-популярни книги. Председател на Българското медицинско дружество по остеоартроза и остеоартроза и на Съюза на писателите лекари в България, „Димитър Димов“, заместник-председател на Научното дружество по ревматология, асоцииран секретар на Международния

съюз на писателите лекари UMEM.

Валентина Фиданова-Коларова е кинорежисьор, доцент, преподавател в НАТФИЗ. Автор на книги, монографии и множество рецензии в областта на киноизкуството, кинообразованието и кинознанието. Режисьор е на множество документални филми – биографични за именити личности и научно-популярни филми, на игрални филми и новели, както и на театрални спектакли.

Слънчева храна

Пътят ни води напред

Това е единствената ни посока, макар понякога да ни изглежда невъзможна.

Движението напред е заложено в нас. Само така оцеляваме и ставаме все по-силни!

Самите ние сме съвкупност от хиляди и хиляди малки крачки... А в тях се крие и болката, и волята да продължим напред.

А си заслужава – дори понякога да ни е страх или да ни раздира несигурност. Нали по пътя срещаме приятелства, любов... Изковаваме собствения си характер. Учим се да сме хора.

Всеки се нуждае от свои граници

Може само да страдаме, когато го забравим. Да имаме граници всъщност означава да обръщаме истински внимание на емоционалните си потребности. Те са израз на грижата към самите нас.

Обикновено границите ни нарушават онези, които се нуждаят от нашата енергия и таланти. Те действат често чрез манипулация, така че нерядко се оказваме оплетени в мрежите им. А после дълго опитваме да се освободим...

Понякога ни се струва егоистично да градим прегради, но така на първо място създаваме безопасно кътче за себе си. А всеки го заслужава в света ни... Всеки, чието сърце е пълно с любов.

Приятелите са като градината – в нея расте всичко

Има цветя, с които се харесваме сякаш от пръв поглед, все едно ги храни любовта ни... Но пък други растения ги оплитат, бодат, развалят общото впечатление.

Кой знае защо, и с отношенията ни е така. Има хора, които се впримчват в нас, сякаш са плевели – изсмукват жизнените ни сили и ни карат да се съмняваме във всичко.

Нашият живот е нашата градина – ако се грижим за него с радост, с вдъхновение, всичко ще е наред. Подбираме внимателно семенцата и растенията, а онова, което пречи,

отскубваме... мястото му е другаде. При нас нека вирее само любовта.

Част от природата сме – колкото и да го забравяме

А това означава, че и ние като водата имаме своите приливи и отливи. А си-

лите ни понякога пресъхват, губят се.

Понякога линеем и оголваме душата си, все едно сме есенни дървета. Но съберем ли сили, покълваме с нови надежди и стремежи.

Заболи ли ни от нещо, хубаво е да си го припомним – годишните цикли живеят и в нас, както навсякъде в природата. Ако е време за изчакване, нека го направим. Дойде ли време, ще сме още по-силни.

Самотата също може да е дар

Нали точно тя прави така, че сетивата ни да се обострят – и изведнъж възприемаме много повече... Но за да се стигне до това състояние, първо е нужен и процес на пречистване.

Всекидневно сме във вихъра на какви ли не срещи и разговори. Главата ни е станала като фуния на стар грамофон.

Самотата е като защита пред разпиляването на нашите усещания и чувства. Тя помага да се концентрираме върху по-малко, но по-важни за самите нас неща. А заедно с това придобиваме цялостност ментално.

А и такива мигове са подарък за душата... Защото пак чуваме себе си.

Красимир Проданов

Павел Харапов

(23.01.1953 – 10.11.2023)

Павел Харапов със своите дървени кукли

На 10 ноември ни напусна художникът и реставратор Павел Харапов, дългогодишен член на сдружение „Възраждане“ в град Прага.

Първият ми спомен с Пламен Харапов е приказен. През 2002 г. членове и симпатизанти на сдружение „Възраждане“ празнувахме заедно Коледа. Имаше красиво украсена елха и близо до нея до голям Пинокио, изработен от липово дърво, стоеше усмихнат Павката, както го наричаха повечето от нас. Наоколо се бяха натрупали не само всички деца, но и повечето възрастни. Павел дърпаше конците на своя Пинокио със специални задвижващи устройства, хващаше малките детски ръчички и им помагаше да управляват любимата дървена кукла, която се движеше, поглеждаше вторачено с дървените си очи някой от нас, а после с помощта на сръчните ръце на нейния създател започваше да рисува, взимайки с четката си първо вода, а след това и бои от статива си. И после ни подаряваше рисунките. Колко души на тази земя имат портрети, нарисувани от самия Пинокио?

Много пъти съм ходила в ателието на Павел на улица „Тинска“ до Староместкия площад, водила съм при него и деца от нашето неделно училище. Павката винаги ни посрещаше с приветлива усмивка, оставяше работата си и веднага започваше да демонстрира новите, изработени от него с изключителна фантазия дървени кукли. Музиканти, свирещи на своите инструменти, спортисти, които вкарват голове, строители, които бутат колички, стрелци с лъкове, ездачи, качени на кон... Някои от куклите не само рисуваха, но умееха и да пишат на всякакви езици. Павел имаше особен подход към децата, умееше да ги приласкае и да ги включи в най-интересното занимание на света в този единствен и незабравим момент – дърпане на конци и управляване на дървени кукли.

Павел Харапов завършва в Прага Академията за изящни изкуства и живее в чешката столица повече от 30 години. Първоначално работи като реставратор, а след това отваря собствено ателие. На 13.12.2004 г. го записват в чешката книга на рекордите „Гинес“ като автор на най-високата скулптура на Пинокио.

Павел Харапов замина за Испания, а след това се установи в България, откъдето вече няма да се върне.

С него си отиде цял един приказен свят, който радваше малки и големи.

Мария Захариева

Снимка: личен архив на Павел Харапов

Абонамент

Интересува ли ви животът на българите в Чехия, България и в целия свят?

Абонирайте се за списание „Българи“, подкрепете своето българско списание! „Българи“ е едно от най-представителните списания на българската общност.

Годишният абонамент за 6 броя е само 240 Kč. Пощенските услуги поема сдружение „Възраждане“. Средствата можете да изпратите на сметката на сдружението **2201279334/2010** или по пощата на адрес: Vazraždane, Vocelova 3, 120 00 Praha 2.

Обадете ни се на GSM 777 196 322 или ни пишете на e-mail bulgari@atlas.cz

За контакти: Vazraždane Vocelova 602/3, 120 00 Praha 2 Тел.: +420 777 196 322 bulgari@atlas.cz, www.bulgari.eu Facebook: Bulgari Vazraždane

брой 5/2023 *Българи*

Издател:

Гражданско сдружение „Възраждане“, „Воцелова“ 3, 120 00 Прага 2

Адрес на редакцията:
Vocelova 3, 120 00 Praha 2

„Българи“ излиза с финансовата подкрепа на Министерството на културата на Чешката република

Регистрационен номер в Министерството на културата на Чешката република: E 13282

ISSN 2336-8365

Главен редактор:

Мария Захариева

Редакционен екип:

д-р Красимира Мархалева, Красимир Проданов, д-р Десислава Вилимовска

Коректор: д-р Десислава Вилимовска

Сътрудници:

Пламен Тотев, Даниела Горчева, д-р Димана Иванова, Златна Костова, Здравка Славова, Деница Проданова, Сирма Зидаро-Коунова, Наталия Бояджиева, Васил Самоковлиев, Асен Милчев, Георги Георгиев, Диляна Анастасова, Раиса Андонова-Шурм

Дизайн: Владислав Цонев

Година 21, брой 5/2023

e-mail: bulgari@atlas.cz
www.bulgari.eu

Печат: TISKAP s.r.o.

Цена: 30 крони

Годишен абонамент: 240 крони

Всички права запазени

Това издание или отделни негови части не могат да бъдат размножавани, публикувани и/или предавани по електронен, механичен, фотокопиран или друг начин, както и въвеждани в информационни системи, включително компютърни, без изрично писмено съгласие от издателя – Vazraždane

Позицията на редакцията може да не съвпада с мнението на авторите на публикуваните материали. Авторите отговарят за авторството на своите текстове.

Bulgari

Periodikum bulharské menšiny v České republice
Časopis je vydáván s finanční podporou Ministerstva kultury České republiky

Bulgari 5/2023

Adresa redakce a tel. spojení:

Vocelova 3, 120 00 Praha 2
221 419 838, 777 196 322
bulgari@atlas.cz, www.bulgari.eu

Ročník XXI

Periodicita: 6

Náklad: 500 výtisků

Místo vydávání: Praha

Číslo vydání: 5/2023

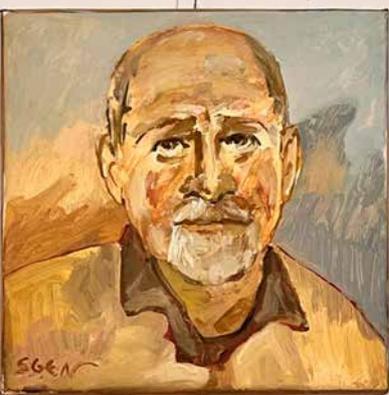
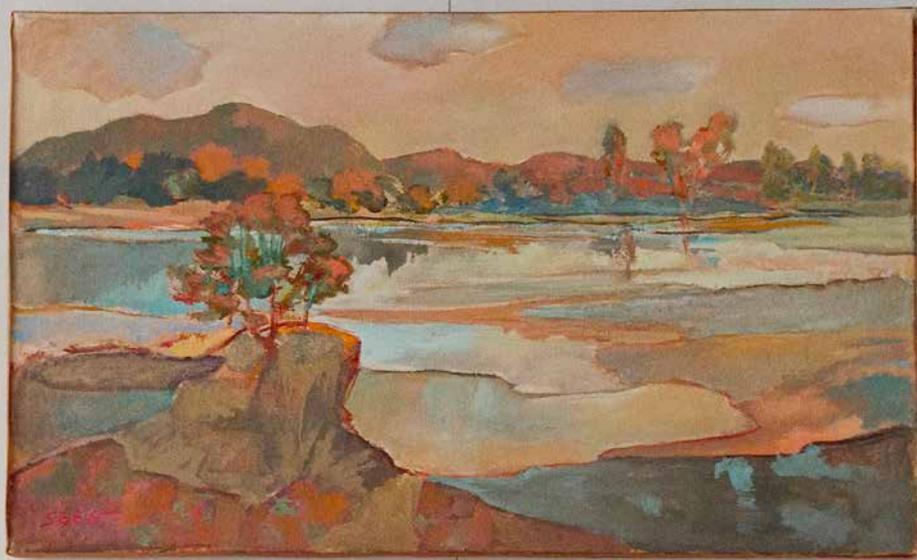
Evidenční číslo: MK ČR 13282

ISSN 2336-8365

Vydavatel: Vazraždane, Vocelova 3
120 00 Praha 2, IČO 26544229

Copyright: ©Vazraždane

Сдружение „Възраждане“
Изложба на художника Стоян Генчев
2 ноември 2023 г., Дом на националните малцинства

Академия на националните малцинства
Viva la musica

30 октомври 2023 г., Новото кметство в Прага

Павол Праженица

Юлия Старчевска

Джехи Джун и Карол Томашек

Оуракия Менелау и Ели Алонефтоу

Джехи Джун и Михаел Форщ

Бохумил Бондаренко